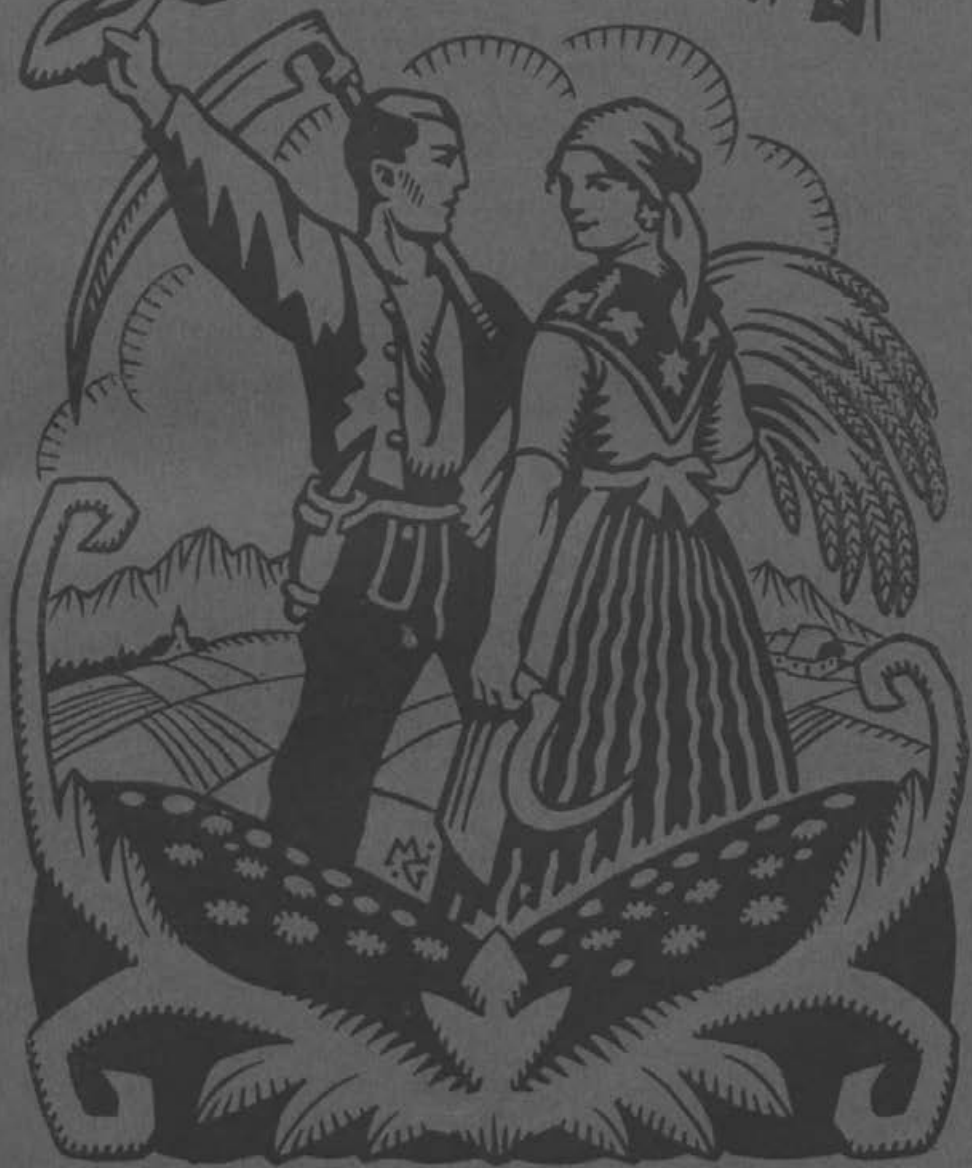

GRUDIA

Št. I.

1925.

Leto II.

Poštnina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka 1.

Ciril Jeglič: Šest resnic za mlade Slovence. — Slavko Savinšek: Lepa Franica. — Miha Males: Slavko Savinšek (slika). — Miloš Štibler: V Macedonijo. — Manica Komanova: Iskrice. — Vsevolod Ivanov-Dr. Nikolaj Preobraženski: Povratek Buddha. — Fr. Kralj: Žena (slika). — Srečko Kosovel: Jutro na gorah. — Tine Debellak: Košec v vrhah. — Tine Debellak: Ljubezen filozofa Kerševana. — Ferdo Vesel: Pismo (slika). — Gustav Strniša: Jasnina. — Ciril Jeglič: Tilka moja, prav zares! — Rudyard Kipling-Dr. Matej Šmalc: Od morja do morja. — M. Komanova: Tila povest. — Gustav Strniša: Veseli vozniki. — F. Katterer: Nekoliko nauka o pododovanju. — Ferdo Vesel: Pred svatbo (slika). — Jožef Petkovšek: Nevesta (slika). — Kokač Marijana: Prekmurje in Prekmurec. — Tine Debellak: Ura. — Gustav Strniša: Stari bor. — Fr. Zelenik: Iz zgodovine mezd. — Kokač Marijana: Pismo. — DEČJA GRUDA: Ivan Albreht: Pri Dravi. — Ivan Albreht: Povodni mož. — RAZGLEDI: Organizacija. — Ženstvo. — Pomenki in nasveti. — Po svetu. — Prosveta. — Listnica uredništva. — SALA IN ZABAVA.

V podrobnih prodaji stane „Gruda“ Din 3.

Za dijake in vojske znaša celoletna naročnina Din 20. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo: Ljubljana, Škofja ulica 8, 1, radstr.

Uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje Ivan Albreht.

Naročniki „Grude“ pozor!

V današnji številki smo priložili položnice vsem cenj. naročnikom. Da bo pri upravi red in možnost točnega izdajanja „Grude“, je v interesu vsakega posameznika, da naročnino takoj po položnici poravnava. V nasprotnem slučaju bi bili primorani vsakomur, ki bi se po temu ne ravnal, nadaljno pošiljatev „Grude“ ukiniti.

Stanko Florjančič

veletrgovina z železnino

Ljubljana, Sv. Petra cesta št. 35.

En gros.

Telefon interurb. 163

En detail.

Razna emailirana in aluminijasta posoda. Vse mizarske potrebičine in vse orodje za obrti, ki spadajo v železninsko stroko. Vsakovrstni poljedelski stroji. Jedilno orodje, razni alpaka-nastavki, noži, vilice. Razni laki v vseh barvah iz svetovnoznane tovarne. Modra galica prvovrstna (znamka Johannisthal) vedno v zalogi. Zahtevajte cenik.

MESEČNIK ZA LJUDSKO PROSVETO

Ciril Jeglič.

Šest resnic za mlade Slovence.

1. Najžalostnejši siromak je brezdomovinec. In najlepši dom je slovenski dom. Če imaš rad solnce in otroško veseli smeh, ne pozabi nikoli na svojo rodno domačijo!

2. Tudi domovina dobro plačuje in hudo kaznuje. Zvestoba je le tedaj zvestoba do groba, če v srcu živi. Zato si goljuf in očiten grešnik, če dobro delaš le radi slave ali umazanega dobička ter je tvoje srce prazno in brez ljubezni. Če prej ne, boš za svojo goljufnost kaznovan na smrtno uro, preden umreš, sam najbolj prevaran in brez tolažbe.

3. In veš, kje je radostna skrivnost ponosnega zdravja, ki je od njega ves lep in močan naš narod? Tam doli po polju se smeje, pod Šmarno goro se greje in s Slovenskih goric prepeva pod nebo:

„Skrjanček poje, žvrgoli,
se belega dneva veseli...“

To skrivnost shrani za hude čase v zlato kamrico svojega srca! Kdor kmetskega zdravja ne pozna in ne spoštuje, sam sebe zaničuje ter ne more biti zdrav. Iz kmetskega zdravja naš narod raste; ne bo umrl, dokler naš kmet ostane svoji zemlji zvest.

4. Lepa je pomlad zelena, in ni lepa, če ne zeleni v tvoji duši. Od predpustne muzike glava boli in nič te ne bo moglo navdušiti, če te ne povzdigne pesem srca.

5. Fant, ki ljubiš, spomni se na Prešerna, na „zvesto srce in delavno ročico“! Dekle, ki hočeš biti mična, lepša boš, če veš, kaj pomeni nageljnov cvet in rožmarin.

6. In nikoli nikjer ne pozabi: Bog je blizu, Bog je daleč. Veruj v poštenje, veruj v srečo iskrene ljubezni, ki je sreča, blagoslovljena od Boga!

Slavko Savinšek:

Lepa Franica.

Stoji pri oknu lepa Franica, Z vasi se glasno petje bliža, vrisk
drhteča čaka, da stké lunica krepak, za oglom belih krivcev blisk
čez spečo vas srebrn pajčolan... vzblesiti, v pozdrav se proži bela dlan.

„Kot solnce mlado k meni greš nocoj,
o, pridi brž, ti zali ljubček moj,
o, ti... moj solnčnobrhki fant!“

Pri oknu lepa Franica stoji,
ob krivčku pa se v beli dan smeji
dišeče gartrože rdeči cvet...

Miha Maleš:

Slavko Savinšek

Miloš Stibler:

V Macedonijo.

Iz Ljubljane do Beograda.

e hočeš potovati v Macedonijo ali pravilneje v Južno Srbijo, tedaj si po nekih slovenskih pojmi namenjen na Balkan. A pod Balkanom in balkanizmom po istih pojmi mnogi razumevajo čudne stvari, kakor: nesigurnost življenja in lastine, uši, stenice, nered v upravi, korupcija, zaostalost glede kakoršnihkoli naprav, osobito glede šolstva in sodstva, popolno pomanjkanje življenske udobnosti itd. Ko se nasitiš s temi in sličnimi pojmi, se podaš na pot in začneš paziti, kje se bo pričel Balkan. In nemalo se začудиš, ko vidiš, da se je Balkan pričel baš na Zidanem mostu. Morda bi se začel popreje, toda brzovlak se ne ustavi in tako nimaš prilike poskusiti sreče pred Zidanim mostom. A na Zidanem mostu greš samo v restavracijo, zahtevaš čašo piva in Balkan se ti precej otvori: prvič, ko gledaš, kako natakariji drug drugega naganjajo, da prinese naročeno pivo; drugič, ko čakaš na pivo pol večnosti; tretjič, ko čakaš še dalje, predno se ti nudi prilika, da pivo plačaš. Vse to bi morali biti po zgornjih, v Ljubljani dosti razširjenih pojmi, znaki Balkana in balkanizma.

Vožnjo v Zagreb nadaljuješ v 3. razredu potniškega vlaka. Ako imaš srečo, prideš v kupe, v katerem tvorijo bratje z one strani Kolpe in Sotle vsaj dvetretjinsko večino. Dasi je kupe točno označen kot oddelek za nekadilce, te vendar objame gosta megla dima, kajti bratje pušijo, kakor Turki. Istotako je bilo škoda izdatka za tablice, ki zabranjujejo pljuvanje po vagonih, kajti pljuva se na vse konce in kraje, da si stalno v opasnosti. A neprevidno, morda smrtno nevarno bi bilo opozarjati na stroge predpise glede pušenja in pljuvanja, ko se nemara med sopotniki nahaja sam blagorodni gospod Jovo Čaruga ali drug človek njegovega tipa. Vse to znova dokazuje, da si že na Balkanu.

Prihod v Zagreb krog 10. ure zvečer. — Kot dober Slovenec iščeš najpoprej gostilno in se nemalo začудиš, ko najdeš več gostilen zaprtih že pred 11. uro. Takega čudeža v Ljubljani glede ljubljanskih gostilen niti najstarejši ljudje ne pomnijo. Nadaljuješ pot po Zagrebu v „Lovački rog“, ki je še odprt. Vsedeš se in se kmalu

zopet začудиš; kajti pride in mine 11. ura, toda policaja ni od nikoder, da te požene na ulico. Po polnoči se sam naženeš iz lokala. Že par korakov po zagrebških ulicah ti dokaže, da je po barih in varijetjih živahno življenje, mnogo petja, vpitja in smeha, a baje tudi mnogo pljačke. Sam jo zaviješ v „Manduševac“: gostilna, ki je odprta menda celo noč. Danes tam koncertirajo Rusi z balalajkami. Izgleda, da so godci sami inteligentje, študentje, profesorji itd., ki so vsled boljše vizma zapustili domovino — zapustili opravičeno ali neopravičeno, kdo bi sodil?

Tudi razgledovanje Zagreba čez dan kaže veliko razliko med Zagrebom in Ljubljano. Zelo živahno trgovsko mesto, toda na vsak korak te spominja na Palestino in stari testament. Menda ga ni kraja v celi Jugoslaviji, kjer bi bilo nakopičenih toliko judov, kakor jih je v Zagrebu. Istina, tudi Beograd ima mnogo židov, toda so narodni, v vsakem pogledu se čutijo Srbe. A v Zagrebu? Idi v trgovine ali poslušaj to jedro zagrebškega prebivalstva na ulici, vse ti blebeče nemško in tako tudi čuti. To zagrebško takozvano hrvatsko židovstvo je za naše notranje razmere največja nesreča, ker ni dvoma, da v prvi vrsti zagrebški židje podpirajo boj proti Beogradu in proti našemu narodnemu in državnemu edinstvu, kajti boje se trgovske konkurence iz Beograda, a njim je trgovina in kšeft vse, drugo, osobito domovina in država nič. Razun kšefta obdajajo njihova srca še stare simpatije iz Beča in Budimpešte, njihovih glavnih židovskih centrov.

V dotični zvezi s to židovsko pojavo je zagrebška trditev o logični hrvatski narodnosti. Med Srbi in Hrvati je ni jezikovno tolike razlike, kakor je n. pr. med štajerskimi Prleki in kranjskimi Ribničani. In vendar gotova skupina ljudi v Zagrebu z vso resnostjo trdi, da so Hrvatje poseben narod. Toda če se malo potruдиš, res najdeš dokaze za to trditev. Idi v gostilno in prečitaj jedilni list: „Pržolica s češnjakom“, „temfani krumpir“, „dinstana mladina od odojka“ itd. O da, da, Hrvatje so poseben narod, a posebno ponosni so na svoj „temfani krumpir“. Samo vprašaj natakarja, kaj to pomeni in poklical ti bo vse gostilniško osebje za pričo, da je to prazni krompir in da cel hrvatski narod pravi „temfani krumpir“ in nikdar drugače.

Kar prijetno je slovo od Zagreba. Takoj pri vstopu v brzovlak se seznanim z gospodom doktorjem Jenkom iz Ptuja, ki tudi potuje v Skoplje. Svojo spretnost je pokazal, ko se je spustil v razgovor s konduktorjem, in tako sva do Beograda ostala sama v kupeju. Gotovi Ljubljčančani bodo v tem videli nov dokaz balka-

nizma, toda iz lastne mnogokratne izkušnje vem, da so iste metode udomačene na vseh železnicah v Sloveniji. Potemtakem spada k Balkanu cela Slovenija in je spadala tja že pred svetovno vojno.

Ravnina od Zagreba do Beograda mi vsled česte vožnje že preseda. Zato najraje potujem po noči, da spim in dogločasno vožnjo prespim. To se mi skoraj redno posreči. Tokrat sem spal do Vinkovcev. Le na progi Sisak-Brod sem se nekolikokrat prebudil, kajti ta del železnice spada gotovo med najslabejše na celi vožnji. Težki vagoni brzovlaka se zibljejo in majejo, kakor da so tračnice in pragi iz gumija. Občutek imaš, da boš zdajzdej sfrčal z vagonom in celim vlakom nekam na širono polje. Za Brodom je nekoliko boljše, a popolnoma dobro je še le od Indžije dalje.

Zjutraj smo v Slavoniji in Sremu. Istina, dolgočasna je neizmerna slavonska in sremska ravnina, toda tudi silno bogata. Poljedelstvo in živinoreja dajeta ogromne dohodke. Ponekod se vidijo v sami ravnini vinogradi, osobito tja proti Zemunu. Vasi malo, ali so velike, tako da večkrat na velike daljave ni videti hiše. Kmetovalci hodijo na svoja polja često po več ur daleč. Isto je tukaj, isto v sosedni Vojvodini (Banat, Bačka in Baranja), a isto tudi v srbski Mačvi (okolica Šabca). Polja se obdelujejo dobro, rabi se umetno gnojilo, dobro seme in dobro orodje. Prebivalstvo je močno mešano: V teh ravninah najdeš Srbe, Hrvate, Švabe, Madžare, Ruse, Slovake. Vasi so lepe in pričajo o bogastvu prebivalstva.

Okrog 8. ure zjutraj se bližamo Zemunu. Poplava pred Zemunom in pod Beogradom je nenavadno velika. Celo morje je nastalo tukaj. Sicer letno spomladi Sava in Dunav narasteta, toda toliki reki že dolgo nista bili, kot letos. Ni dovolj, da je poplavljen vse široko ozemlje med Beogradom in Zemunom, nego je tudi mnogo tisoč hektarjev zemlje na levi strani Dunava pod vodo, da niti s precej visokega Kalimegdana pri pogledu v Banat ne zapaziš suhe zemlje. Torej v resnici celo morje! (Dalje prih.)

Manica Komanova:

Iskrice.

Da ti žitje srečno bode,
vadi se, da vse nezgode
z mirnim srcem boš prestal
in da v previsoke nade,
ki se polnijo nerade,
ne boš slepo veroval!

Življenska skušnja nas uči,
da tisti najbolj brez vesti
udarce krute nam deli,
kdor sam gorja in bóli
okušal ni nikoli.

Vsevolod Ivanov—Dr. Nikolaj Preobraženski:

Povratek Buddhē.*

(Povest).

I. Poglavje. *Zgodba o pomivanju posode in pripovedovanje Dava-Dorčžija, kako se je trstičič zbudil Siddart Gautama, katerega zovejo Buddha.*

... En sam Buddha se je prikazal v nebroj oblikah, in v vsaki teh nebroj oblik se prikaže en sam Buddha.

(Kamen, ki je postavljen blizu Pekinga
l. 1325. 16. dneva. 3. lune).

Kotliček je treba poriniti bliže k cevi, drva pa morajo biti bolj oddaljena od sten: takrat švigne plamen kvišku, pokrov peči se hitreje razbeli, — krompir se skuha v šestnajst in pol minutah. Jest ga je treba takoj, če mogoče v oblicah,¹ in v vroči vodi je treba umiti najprej roke in potem posodo.

Danes profesorju ne puste umivati posode. Vtaknil je že prste in celo polovico dlani v kotel, drgnil si nohte; — zvoni.

— Počakajte! — kriči profesor. Dlani vtakne še globlje, vzame nekoliko peska in močno drgne po dnu krožnika. Zopet zvoni.

Profesor Safonov boči redke obrvi: — Saj vendar nisem zdravnik? ... Pomiti moram vendar posodo, da ne bo vnovič treba kuriti buržujke.² Čakajte državljan!

V profesorjevem želodcu je prijetna vročina od krompirja; roke so v mehki topli jedi. Potrosi si nekoliko peska na dlan in drgne bok in notranjost modre kozice. Na duri trkajo z nečim trdim. Profesor je vznemirjen.

Nadene si kožuhovinasto kučmo in vzame z divana plašč. Tik zapaha govori v temo, v tla:

— Šele predvčerajšnjim... pa tudi včeraj!... oprostite, pozabil sem, — sem imel hišno preiskavo.³ Ali imate pismeno povelje?

Za vrati se odgovarja brez naglice, toda glasno:

* Prevedeno z dovoljenjem pisatelja.

¹ V letih meščanske vojne in groznega pomanjkanja živil je dobivalo prebivalstvo sovjetskih mest navadno zmrzel krompir.

² Mala železna pečica, ki je nadomestila vsled pomanjkanja kurjave vse druge.

³ Po umoru Urickega v Petrogradu in neuspelem napadu na Lenina, se je pričel septembra 1918 „Rdeči teror“, ki je zahteval več desettisoč žrtev.

— Potrebujem profesorja Vitalija Vitalijeviča Safonova v osebni zadevi.

— Takoj!

Profesor obleče plašč, si stisne ovratnik s prsti ter odrine zapah.

— Zdravnik je eno nadstropje više, jaz...

— Jaž potrebujem Vas!

Človek v vojaškem plašču in kapi (leta 1918. je cela Rusija nosila vojaško obleko, — Rusija se je bojevala) gre hitro skozi predsobo v profesorjev kabinet. Profesor ga hoče dohiteti in naglo govori:

— V trenutku lahko vse slišim in razumem, sem že vajen. Če hočete ponuditi krompir ali moko, govorite! Lahko odložite plašč, peč drži toploto štirideset minut. Tekom teh minut z nikomur ne govorim. Slečem plašč, čitam ali pišem. Sedite!

Profesor vzame kozico. Vojak tudi stopi h kozici. — Poslušam Vas državljan.

Nenadoma človek v plašču rahlo odrine profesorja in vtakne roko v kotliček.

— A, tam ni več krompirja, sem ga pojedel. Zdaj pomivam posodo, državljan vojak.

— Dovolite, jaz sem bolj vajen.

Človek si razgrne plašč, očitvidno zato, da pride več toplote do telesa. Hitro vzame kozico.

— Jaz se zovem, državljan profesor, Dava-Dorčži; sem iz ajmaka⁴ Tušutu-Khan...

— Ste Mongol?

Govoril bom kolikor mogoče kratko!... ne prekinajte me. — Ponavljam vam, državljan vojak, da je neobhodno potrebno odložiti za štirideset minut zgornjo obleko.

— Hvala vam, saj se res nisem slekel že dva tedna.

Državljan profesor in državljan vojak slačita obleko. Državljan vojak pomiva profesorjevo posodo. Profesor Safonov mu sedi nasproti v naslonjaču. Vojak ima umazana lica, neobičajno redko bradico in zelo črne, kakor lakirane oči. Profesor še opazi, da ima vojak goltno, ostro izgovarjavo.

Kozice ropočejo. Profesor skrbno zapre vrata dimnika. V Hu-hu-hoto je prišel, ne ve se odkod, puščavnik Cagan-lama Raši-čžamčo. Ko je storil omejeno število čudežev v mestu, je odšel v hribe. V hribih, državljan profesor...

— Vitalij Vitaljevič, če dovolite...

⁴ Vas in tudi rod pri pastirskih Mongolih.

Francè Kralj:

Žena

... V hribih, spoštovani Vitalij Vitaljevič, se je naselil v svrhu pobožnega življenja blizu skale Dunu-hoda in je tam preživel čas s tem, da je stalno čital sveti zakon, da je pomagal ljudem poglobljati se v pravila buddhizma in da je skrbel za nadaljno dovršenost svojega duha. Kmalu je odprl roke, ki so bile sklenjene za molitev, in v letu Rdečkastega Zajca...

— Leta 1620. približno?...

— 1627, Vitalij Vitaljevič... Tega leta je sezidal pet czanjev visok tempelj⁵ v dolini ajmaka Tušutu-Khana poleg hriba Baubaj-badara-hu pri izviru rečice Usutu-Golo. Sam pa se je zazidal v skalò Dungu, da si izprosi srečo za lame, huvarike⁶ in za vsa živa bitja, živel v tem položaju sedem let, izvrševal svojo težko nalogo in pomagal ljudem poglobljati se v zakon in nauk Buddhē. Umrl je v dvajsetem letu vladanja Šuno-čži in je preživel skoraj trideset let v bogomiselnem pre-

⁵ Do 18. m. Kitajski czanj ima tri in pol metra.

⁶ Različne stopinje budistične duhovščine.

mišljevanju. Njegovi glavni učenci Cagaj-dajči, Čahar-dajči, in Erdeni-dajči so odprli s spodobnim spoštovanjem njegovo celico in niso našli kosti Cagan-lame Raši-čžamčo, temveč bronast pozlačen kip-burhan⁷ Siddarta Gautame, ki ga zovejo Buddha... Tako se je izvršilo tristoto zemeljsko prebujenje najvišjega lame Sakja,⁸ večnega rešitelja vseh živih bitij in darovalca vsake čednosti.

— Prekrasno! — vzklika profesor. — Nikdar nisem čital te legende. Prekrasno! Dovolite, da jo zapišem. To je bilo kakor govorite, državljani vojak, v letu Rdečkastega Zajca...

Dava-Dorči odnaša kozice v omaro.

Profesor je privlekel mizico k železni peči in hotel začeti. Črnilo se drži peresa kakor smola. Profesor ne piše; dotakne se z roko knjižnih polic in reče nenadoma Mongolu:

„Lavisse in Rambaud. Zgodovina devetnajstega stoletja v osmih delih... Založba Granat"... Imam tudi „Dvor carice Katarine Druge, njeni sodelovalci in bližnji“, — skoro nova izdaja!... Dal bi jo vam za pol puda.⁹ Pomislite, drugi, ki ima več znancev nego jaz, bi vam jo komaj dal za to ceno, tem manj, ker v tem času revolucije vedno narašča zanimanje za zgodovino...

— Gospodarji ajmaka Tušutu-Khana so od nekdanj — pripoveduje vojak zateglo, ne da bi pogledal profesorja: — „so od nekdanj varovali s spodobnim spoštovanjem burhan, Buddhé. Njegova obleka je obrobljena z zlato žico; ravno tako tudi nohti...

Profesor odloži svinčnik in odrine pero. Gleda knjižno polico.

— Kaj pa naj vam ponudim, če vam knjige ne ugajajo? Poglejte sami. Kakšno ceno pa ima krompir v denarju?..

Vojak zanika s slabo ostrizeno glavo. Zdaj vpraša profesor o moki. Vojak nima ne moke ne kruha. Profesorjeva čeljust se slabotno strese. Oba oblečeta zgornjo obleko, ker bo štirideset minut kmalu minulo. Profesor Safonov gleda v tla in pričakuje, kdaj mu vojak poda roko v slovo. Vojak Dava — Dorči ima raskavo krepko roko z ozko dlanjo. V predsobi reče bahaško:

— V ajmaku Tušutu — khana, Vitalij Vitaljevič, imam tritisoč glav živine... V istem času, v letu, ko se je našel burhan Buddhé, se je prikazalo v peščenih puščavi...

⁷ Malik. budistična sveta podoba.

⁸ Sakja Muni — imena Buddhé kot duhovnika, Siddart Gautama je njegovo posvetno ime.

⁹ Pud moke tehta 16.38 kg

Profesor gleda na strgani ovratnik njegovega plašča, na krpo pod pazduho in jezno misli na tritisoč glav živine. Spominja se toplih ovčjih kožuhov, ki jih je videl nekdam davno v Sibiriji, vzdigne zapah in nerazločno mrmra.

— Da ... da ... državljan, na vsak način si zapišem vašo ljubeznivo ponudbo, da ... povest. Nisem sicer mongoloved, bavim se s tem kakor ljubitelj, brez dvoma. Danes že ni mogoče zapisati, mraz je. Zapišem jutri ali danes zvečer, če bom kuril.

Na ovinku stopnic zagleda konec vojaškega plašča. Spodaj po kamenitih stopnicah škriplje hlod: nekdo vlačí v svoje stanovanje kurjavo. Profesorju se smili, bogve zakaj, ta mongol in on kriči:

— Na svidenje!

(Dalje prih.)

Srečko Kosovel:

Jutro na gori. ✓

Solnce sije na sive robove,
ki jih poljublja jutranji hlad,
te sive ostrine, te proste vrhove,
te imam rad.

Nad vsemi polji, nad vsemi dolinami
srebrni se meglâ;
tu sem kot orel med sinjinami
blizu Boga.

Tine Debeljak:

Kosec v vrheh. ✓

Še se vlačí meglâ po doléh,
moja kosa že poje v vrhéh:

ssk! ssk!

Meglâ mi gre že v srce, v oči —
režem, režem, mrtvò zveni:

ssk! ssk!

Vriskam čez meglò:

ojo!

Povesim rokò:

ojo!

Vriskam v grič in nisem vesel —
za mojo koso je prazna vrzel:

ssk! ssk!

Povesim glavò: meglâ je v vrhéh —
trava rosna leži v gredéh:

ssk! ssk!

Rože mro:

ojo!

Tako.

Ojo!

Meglâ raste v hrib —
režem, režem, mežim tisti hip:

ssk! ssk!

Vrhovom sem v jutru trave požel —
s koso sem pesem pogrebno pel:

ssk! ssk!

Za menoj vse mrtvò:

ojo!

Kdo pa jo meni bo?

Ojo!

Tine Debeljak:

Ljubezen filozofa Kerševana.

I.

Na strehi je golob razpel peruti v zlat prah, s kljunom se pošče-gestel v golšo, se prestopil, zagrulil: solnce, (vokal je nekako temno, pobarval in — en — stopnjeval v višino) ter se prislonil prav k belolici golobici, ko je nalahno kot v prvi ljubezni — hinavčica! — podrhtela, pomežiknila zaljubljeno z rdečimi očmi, se privila še bolj k njemu in mu čebljala svetlo ljubeče: lju-bim, lju-bim . . .

Tako se je začela pomlad. In so ptiči žgoleli. In so se golobi grelj — stokrat opevani parčki — na slemenih streh, da so zmotili filozofa Ivana Kerševana v podstrešni sobici nasproti, da se je šele tedaj zave-del pomladi in odprl sunkoma zavezano okno:

„Naj posije solnce še meni, naj se razlije čez svilen papir!“

Samo se mu je zasmejalo:

„Bo saj več solnca v pismo. Bo bolj ogrelo.“

In velik, suh pramen se je razlil čez kaligrafično pisane črke, še vse mokre od sveže krvi: „Preljuba!“ . . .

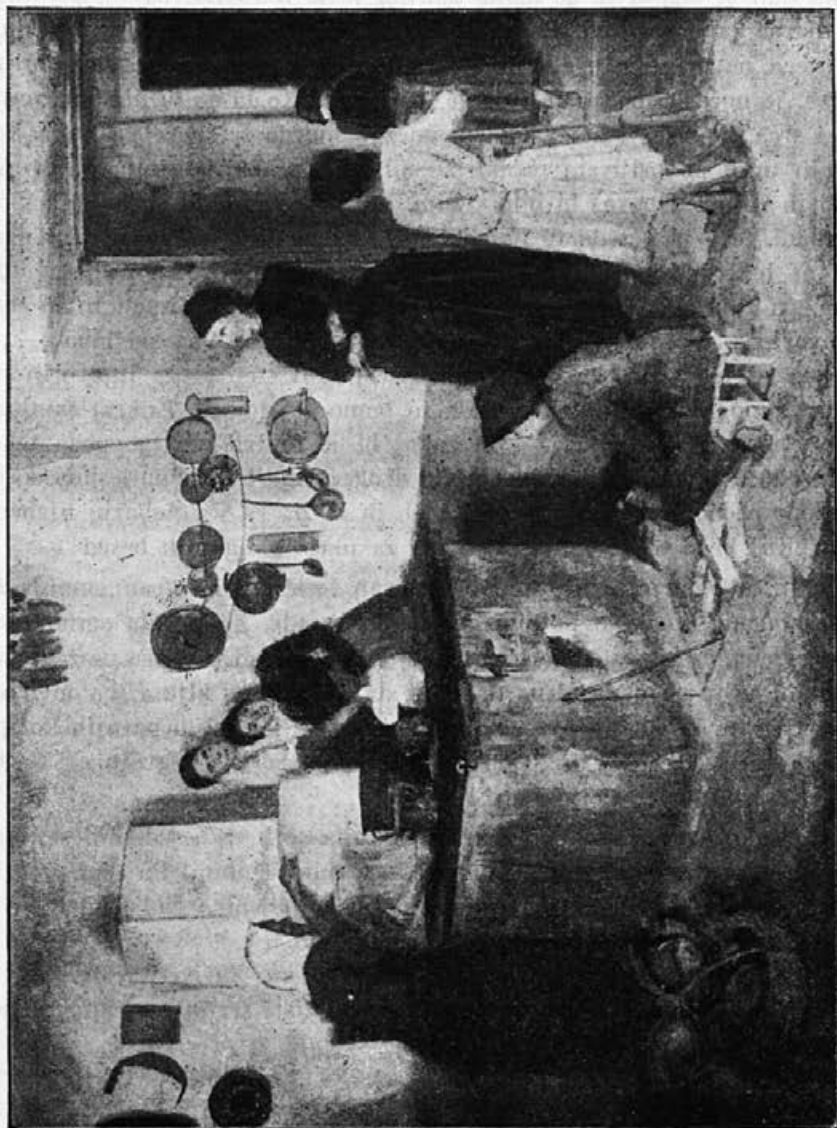
Filozof Ivo Kerševan je namreč sklenil, da ji bo pisal, česar ji povedati ni znal. Licejki Anuški. Vsak dan sta se srečala: ona iz šole ob enih, on na univerzo. Ni imel v tem času predavanj, šel je pač tako, da jo je srečal. Potem sta govorila, pa sta bila vsak dan temnejša, vsak dan manj besednejša. Včeraj jo je samo pozdravil in ona ga je ob sre-čanju le boječe pogledala, čez hip sta se pa ozrla oba, pogleda sta se ujela, in bilo jima je nerodno. In bilo jima je sladko: on se je nasmeh-nil in ona tudi. Tedaj je sklenil, da ji bo pisal.

V jutru pa se je spet premislil, odprl scripta iz geologije, jih zaprl, odložil in se končno pošalil v oceanografiji. Z vso silo svojega hotenja se je zaryl v študij in je tiste ure intenzivnega napora pozabil na vse, celo njo. — Meril je globočine morja in plitvine, risal obal Jadranskega morja od Trsta do Ancone.

Anuška, se mu je izvilo izpod peresa in on se je začudil. Odložil je scripta, te brezživljenjske črke, zaprl atlas, ves mrzel svet obsegajoč in je pisal na svilen papir in dahnil nanj:

„Preljuba!“

Potem je trgal besede iz sebe, nerodno, boleče. Zdelo se mu je kot da prenaša mehke, volnene ptičke iz toplega gnezda na mrzel zrak, kjer gube tisto volneno toploto in se le veter upira v puh, puh ki ni lep. Raztrgal je težke besede in pisal nove z novo muko, srce mu je iztiskalo kapljo za kapljo.

Pismo

Ferdo Vesel:

„Anuška! Vsak dan se srečava slučajno, kot bi se ne iskala. Pa se iščeva, vem. V Vaših očeh berem in Vi v mojih, pa si ne poveva. Vsak dan si laževa in se nama zdi, da je to naravno; pa ni. Za ulico se morda tako spodobi. Pa zakaj bi ne posegla drug drugemu v dno, iz njega ne prinesla svetle besede, ki jo slutiva, pa ji ne dava prave barve, je nočeva spočeti. Ali pa je ne znava? Ko bi jo prinesla iz najinega srca, kjer se je kot v toplem gnezdu morda že spočela (vsaj v večernih urah ob brljivem mraku se mi zdi, da me že ziblje na svojih valovih in me uspava) bi bilo v hipu vse v naju svetlo kot v solncu in pomladi. Šele ta beseda bi nama odprla vstop drug v drugega in bi se več ne bala in skrivala. O, ta beseda! Zapišem jo lahko in jo morda bom, pa zapisana nima tiste svetle barve kot jo mora imeti in jo ima izgovorjena. Morda se radi tega tudi lažje napiše? Vsa svetloba — po mojem — je v tem, kako se izgovori. Stokrat smo jo že izgovorili na ulici temno, sami temni in morda jo bomo še stokrat. Enkrat samkrat pa se pove v pravi barvi — in zakaj bi je midva ne izgovorila tako, to besedo: Ljubim? ... Saj bi ne bilo drugega kot le priznanje luči, kajti svetlobo njeno že čutiva v svojih očeh in že živiva v kolobarju njenega svita. Kaj bi si tajila in se zakrivala za plašč obligatnih besed ...“

In tako bi pisal filozof Ivo Krševan še strani in strani, morda še o neskončni samoti, o potrebi ene same besede, ki bi bila samo zanj izgovorjena, če bi se tedaj ne zavedel, da je pomlad in bi se ne zagledal v goloba vrhu slemena: drug drugega sta ščegetala s kljunčki v mehko-perne peruti, ki sta jih razpela v solnce, da se je razlilo po njih kot po belocvetočem bregu — in je on grulil temno: so-ln-ce, so-ln-ce! — in ona, tičica-golobičica: lju-bim, lju-bim! ...

„Tako lepo se imata v solncu. Ljubita se brez besed. Zdi se nam ljudem, da si pravita: solnce, solnce! in ljubim, ljubim! Pa sem prepričan, da si ne pravita nič. Tudi, če bi imela pojem o ljubezni, bi je z imenom ne imenovala. Ker bi bilo nepotrebno.“

„Nepotrebno in nesmiselno je pisati o tem. Zaživeti je treba!“ — in je pregnil pismo, pa ga vrgel med rumene liste script v oceanografijo, kot da bi ga vrgel v morja vodâ in je sklenil:

„Ne! Povedal bom. Zaživet je treba — ljubezen!“

II.

Nadel si je površnik, vzel paličico — študent-gospod, stanujoč v podstrešnici in stradajoč že drug dan — in šel v mesto. In vsak kamen, kamor je zadel s palčico okovano, mu je odmeval zvok srca: Anuška! Anuška! Prsi mu je stiskalo, da bi jokal, tesnilo mu je sapnik, da je le

s težavo srknil pomladnega solnca v pljuča in mu je bilo težko. Čutil je, da ga v dno srca nekaj teži, nekaj grenkega se mu je spočelo, česar prej ni poznal, mučilo ga je, rastle v njem do ogromnosti, prsi mu skušalo razgreti. Bilo mu je, da bi razpel roki do neba v krčevitih sunkih, zajokal ali zavriskal v solnce z glasom blaznega, udaril bližnjega v obraz in se smejal njegovi bolesi, potem pa bi ga bogato obdaril, da je prenesel udarec — ker udariti bi moral, da bi dal duška neizraznemu, silnemu v sebi, razbolelemu.

„Bolan sem! Ljudi ne poznam. Pozdravljajo me, pa jih ne razločim: vsi imajo en obraz, poteze nje.“

„Anuška, zakaj me mučiš? Z ljubeznijo me dušiš, da blaznim. Vse kipi v meni in nimam odrešilne besede, da bi se izpovedal. Odreši me, odreši!“

Bil je že sredi mesta ob trgovinah z velikimi izložbami. Ni gledal ponavadi vanje, danes pa se je postavljal ob vsakem, gledal razkošje porcelanastih posod in svetiljk, svetlih oprav in zaves. O, vse bi kupil, da bi dal njej, kraljici, pa nima in se smeji.

Anuška pa se je prismejala s tovarišicami iz šole in se ustavila ob njem.

„Boste kupili balo, gospod Ivo?“

„Ah ne, Anuška! Šele iz šole?“

„Smo se ustavljale ob izložbah kot vi in izbirale, za kaj bomo poprosile možičke.“

„Ste poredni, gospodična!“

Tedaj je videl, da tovarišice čakajo in je rekel, kar tako, da je pač rekel:

„Ali čakajo Vas, gospodična?“

„Saj res!“ in je čudno spremenila barvo, se lahko zavrtela par korakov in potem čudno milo dahnila: „Sem mislila, da me boste spremlili“ ... in odžgolela.

Filozof Ivo Kerševan je obstal na mestu in ni vedel, kaj se godi z njim. Lica so mu bledela in kolena klecala. Potem pa je zablodil med ulice in ni vedel, kje je hodil in kako je prišel domov. V sobo podstrešnico se je zaprl, se vrgel na razmršeno posteljo in zrl v strop: solnce je padalo v lisah po stenah in knjigah naravnost v strop, pa on jih ni štel kot ponavadi v urah dolgočasja, le čutil je, kako je sam, sam, kako se je celo neskončno nebo stesnilo v to ozko, četverkotno izbico in si je želel le nekoga in klical le eno ime: Anuška, Anuška!

Še je izdihnil:

„Le zakaj se skrivava pod plašč različnih besed, ki jih tako prozorno rabiva le zato, da skrijeva, kar bi si rada povedala ...“

Zunaj pa so prav do zahoda klicali ptiči iz mejâ, in so golobje grulili v tolpi po strehah in so golobice drhtele...

Bila je pomlad.

Filozof Ivo Kerševan se je tedaj dvignil iz postelje in temno pomislil:

„Kaj, ko bi pa le pisal?“

Gustav Strniša:

Jasnina.

Solnce krona breze:
v dijamantih lesketajo,
v zlatih plaščih, princeze,
spev ljubezni šepetajo.

Skromni paži njih, grmiči mali
strme v neba blestenje;
čaše cvetja so vonja bokali,
iz njih se lije hrepenenje.

Pod starim hrastom ležem v senco mirno,
krega se čez žarke nagajive,
zbadajo ga igle žive,
z vejami pahlja čemerno.

Razliva se ognjeno lesketanje,
senca, drevja šelestenje,
v duše čudovite sanje
čutim prerojenje:

Svet odmeva v sladki melodiji,
cela zemlja pesem je ubrana;
blesteča harfa rožna je poljana,
drhte strune, topli, sončni siji. —

Ciril Jeglič:

Tilka moja, prav zares!

Kakor ti, tak mi je bila
dobra nekdanj tista Zalka.
Pa sva z Zalko se ločila,
ker je naju zmer tožila
nevoščljiva teta Malka.
U, piščalka teta Malka
bila baba, grda baba
in napihnjena ko žaba!
Oj, in zdaj inicijalka
ti boš v pismu duše moje,

glas edinec, da mi poje,
rahla struna, ki spočenja
tajnostnih besed življenja
tiho, žgočo mi radost!
In boš cvet, moj cvet prvenec
ki mi spletaš sreče venec.
Angele moj, ti mlada Tilka,
bodi rdeča mi svetilka
v temnih bojih, zlih nočeh!

Rudyard Kipling: - Dr. Matej Smalc:

Od morja do morja.

Predgovor.

V ta dva zvezka sem zbral gradivo iz posebnih dopisov in člankov, ki sem jih ob priložnosti pisal za *Civil and Military Gazette* in za *Pioneer*¹ od l. 1887—89. To sem moral storiti radi tega, ker raznim priobčevalcem ni bilo dovolj da so izkopavali stare časopisne stvari izpod prahu uredniških predalov, ampak so smatrali obenem za umestno, da jih lepšajo z dodatki in primeski.

Rudyard Kipling.

Korzarska pisma.

Nov., dec., 1887.

I.

Kako se stvari začno. O Taju in globe-trotterju. Mladenič iz Manchestra in neka moralična premišljevanja.

Ne glede na tiste, ki hitijo proti Bombayu zavoljo zdravniškega izpričevala, je tudi sicer in za vsakega koristno, da si malo ogleda veliko indijsko cesarstvo in pisano ljudstvo, ki tam živi.

Človeku dobro dé, če za nekaj časa izgine iz pisarne ali urada, jo mahne v svet pa nima nad sabo drugega sitnega gospodarja kakor lastno nagnjenje in prav nič drugačnega potnega načrta kakor ga ima konj, ki je ušel s paše in se sprostil po poljani. Prva posledica take svobode je skrajna zmeda, druga pa ta, da se sproščenca polasti tako duševno razpoloženje, kakor ga mora imeti normalno sleherni globe-trotter — človek, ki prehaja krajljestva na dneve, piše pa o njih kar na tedne. No, ta obupna gibkost ni tako čudna, kakor bi se izprva zdelo. Predno pride Anglež z ladjo in po železnici čez Ameriko, Japonsko, Singapur in Ceylon v Indijo, lahko obvlada — in te oči so vidеле, da se mu je to posrečilo — v petih minutah vse zapletenosti v *Indian Bradshaw*-u.² Mar naj bo potem čudno, da se zaradi takih hitrih uspehov prevzame in začenja z veliko žlico —? Toda vsa povest o prekunštnem globe-trotterju šele pride; vredna je skoraj cele knjige. V popolni svobodi za cel mesec, kot sem že dejal, možgani

¹ Civilni in vojaški list; Pijonir.

² Železniška prometna knjiga za Indijo.

ne pridejo do tega, da bi se v položaju znašli in se končno zadovoljijo s tem, da uberejo stara, izhojena pota in steze, za katere pa v Indiji peš ni časa, ampak se je treba prepustiti stricu domačinu, ki mu binglja po hrbtu repati pa gri³ in ki pravi, „kočijaž“ človeku, ki poganja ticca-gharri.⁴

Torej! Jeypore⁵ je z angleško-indijskega stališča postaja na progi Rajputana-Malwa na poti v Bombay, na postaji je pol ure časa za kosilo in malo bolj bi moral biti človek varen pred solncem kot je pa sedaj. Nekateri redki, ki so bolj učeni kakor drugi, vedo, da dobivamo iz Jeypora granatne dragulje, dalje pa naša modrost ne seže.

Iz tega razloga in pa zato, ker je nameraval proučevati naše zimske ptice selivke, je nekega datuma in v nekem kraju, ki nima s to povestjo nič opraviti, eden med tistimi tisoči Angležev v Indiji žrtvoval vse spoštovanje do samega sebe in je postal — v veliko nadlego samemu sebi — globe-trotter ter se podal v Jeypore. Zapustil je za kratek čas vse tisto navadno in dobro znano življenje, ki se v njem komisarji in podkomisarji, guvernerji in podguvernerji, adjutanti, polkovniki in njihove žene, majorji, kapetani in subalterni na svoj način gibljejo, vladajo in gospodarijo, na svoj način prepirajo in bijejo, prodajajo drug drugemu konje in hudobno opravljajo svojega bližnjega. Toda predno se je Anglež doobra vživel v svojo ulogo, ali pa privadil na besede „prosim, vzemite iz voza to prtljago,“ klic za železniške nosače, je ugledal iz vlaka Taj,⁶ zaviti v jutranje megle.

Pripoveduje se o Francozu, ki se ni bal Boga in ne spoštoval človeka, kako je odjadral v Egipet z edinim namenom, da se gre norčevat iz piramid in — čeprav je to težko verjeti — iz velikega Napoleona, ki se je vojskoval v njihovi senci. O tem brezbožnem Galcu gre glas, da je prišel pred veliko piramido in skesano zajokal od svetega spoštovanja; bil je pač rojen iz čuvstvene rase.

³ tkanina, ki jo nosijo v Indiji ovito okrog pokrivala in visečo po hrbtu, da se varujejo pred solncem.

⁴ indijska koreta.

⁵ Izg. Džajpur.

⁶ Izg. Tadž. Taj je najsljajnejši mavzolej sveta. Grobnica je visoka 245 čevljev. Stavba je sezidana na mramorni terasi nad reko Džama v Prednji Indiji. Zidal jo je od l. 1629—48 šah Džahau v čast svoji ženi Ardžmand Banu Begam. V Tajju počivata oba. Minareti, girlande, arabeske in čudovita arhitektura, monumentalno stopnjišče iz rdečega peščenca in divoten park: radi vsega tega slovi Taj kot orijentalna bajka, vklesana v kamen.

To čuvstvo lahko razume človek, ki je čital veliko preveč o Tajju, o njegovem tlorisu in proporcijah, ki ga je gledal na neokusnih slikah na umetniški razstavi v Simli,⁷ mu poslušal slavo peti pri svojih predstojnikih in potovanja vajenih prijateljih, dokler se niso premlevanju besed uprli možgani, in ki ga potem še ves zaspan, trudnih oči, neumit in premražen naenkrat v resnici zazre pred seboj. Take okoliščine silijo, to mi bodete priznali, na hladno, kritično in nič kaj nepristransko sodbo. Ko se je Anglež nagnil skozi vagonsko okno, je ugledal na obzorju najprej opalno barvan oblak in nato nekaj stolpov. Nizko pri tleh so ležale megle, tako da je bilo videti, kakor da veličastje plava prosto nad zemljo, v ozadju so se pa megle dvigale, tako da spočetka ni bilo mogoče ničesar prav razločiti. Potem pa, ko je vlak odpeljal naprej, ko so se megle razkadile ter jih je obsijalo solnce, se je Taj pokazal sto in stokrat v drugačnih oblikah, v vseh tako popolnih, da se nikakor ne dajo opisati. To so bila Vrata Slonokoščena, ki skozi njih prihajajo vse dobre sanje, to je bilo uresničenje zlatih soban jutranje zarje, ki po njih vzdihuje Tennyson; to je bilo prav „hrepenenje vjeto“, „znamenje vkamenjeno“, kakor pravi drugi, manjši poet. Za ves pogled ni bilo nikjer primere, zdelo se je, da je tu vtelesenje vsega čistega, vsega svetega in vsega žalnega. To je bila skrivnost stavbe. Mogoče je, da so megle slikale ta čar in da je Taj v suhi solnčni svetlobi — kot se piše v popotnih vodnikih — samo plemenita zgradba. Naš Anglež ne bi mogel o stvari odločiti in se je povrh še zaobljubil, da se ne bo nikdar približal temu kraju vsled strahu, da ne bi oko uničilo čarobnosti nadzemeljskih čudes.

Mogoče je še, da vsakdo gleda Taj zase in s svojimi očmi drugače ter si drugače usmeri pogled. Gotovo ga pa ni človeka, ki bi s hladno krvjo in s še hladnejšim črnilom podal o Tajju svoj utis, če je bil le količkaj prevzet.

Popotniku, ki je gledal in občudoval v tistem novemberskem jutru, se je zdelo, da stavbo preveva toga — toga moža, ki jo je zidal za ženo, ki jo je ljubil in toga delavcev, ki so med zidanjem umirali — izmučeni kot živina. V tej togi je Taj zardel v solncu in je bil lep v lepoti ženske, ki še ni storila krivice.

(Dalje prih.)

⁷ Simla — letovišče v Himalaji, tja hodi čez poletje vsa angleška družba, ki živi v Indiji.

M. Komanova:

Tiha povest.

Bodi pameten in pusti Kočarjevo v miru! Ona ni zate in ti ne zanjo!"

„Ali oče, pomislite vendar, da se imava s Kočarjevo Metko rada še izza otroških let!"

„Bedarija! Mlad si še, to vidim. Rada, rada — to so same otročarije. Tista neumna ljubezen bo kmalu minula, ko ne bo ničesar dejati v lonec. Denar, premoženje, to se pravi, da je ljubezen, ki res nekaj velja. Kočarjeva pa nima nič, prav nič!"

„Saj ni treba, da bi moral pri ženitvi gledati ravno na denar. Naše posestvo je vendar trdno in brez dolga."

„Ha, ha, torej zato sva se midva s tvojo pokojno materjo tako trudila, tako garala, zato sva dostikrat celo stradala, da bi ti sedaj privlekel k hiši prazno deklino? Lepa je ta! Zapomni si, da ravno zato, ker je pri nas trdna hiša, trdno posestvo, ravno zato se spodobi, da vzameš za ženo nevesto, ki kaj ima. Sicer pa še presneto malo veš, kako težko je dandanes gospodariti. Res, da so včasih letine dobre, a še več je slabih, in poleg tega te tudi danes ali jutri obišče nesreča pri živini ali kje drugje in mahoma je po tistem denarju, katerega si prej tekom let s trudom prihranil. Toda če ga je kje vzeti, je že še, ali če ga imel ne boš, kaj potem? Ali se ne boš takoj zadolžil? Glej, če priženiš lepo doto, lahko denar takoj naložiš v hranilnico, kar ti nese lepe obresti, v slučaju nesreče imaš pa vedno gotovo pomoč pri rokah, ne da bi se bilo treba zadolžiti, ali kako drugače oškodovati posestvo. Ne zabi pregovora, ki pravi: „Lažje je priženiti, nego pridelati."

„Vse to je res, kar pravite. Toda, oče — težko vam povem, ali zvedeti morate! Z Metko sva sedaj že tako daleč, da jo moram vzeti! Ali naj pustim revo v sramoti? Ne, tako brezvesten ne morem biti."

„Hm, hm, zavozil si jo, zelo zavozil. No, pa vendar, — eh, no — enega otroka bomo že preživeli. Veš kaj, izplačaj jo, pa je vsega konec!"

„Vam je lahko tako govoriti. A jaz! Rad jo imam, tako rad, da bi niti eno noč ne mogel mirno zatisniti svojih oči, če bi vedel, da ona trpi radi mene. Sicer bi pa jaz z nobeno drugo ne bil srečen. No pa tudi to je: vsaka druga, ki je kaj vredna, si bo presneto premislila vzeti mene za moža."

„Ha, ha, saj pravim, mlad si še, a po pameti mnogo bolj kakor po letih. Moški ljubi vsako žensko, če je le malo zala in če ima kaj! Premožen snubač pa dobi nevest deset na en prst, če jih hoče, pa če bi bil tudi s samim vragom v zvezi. Žensk je itak polovico preveč na

svetu in za možitev so vedno vse pripravljene. Dobro premisli, fant, dokler imaš še čas in ti niso vezane roke!"

To rekši je šel oče Štefanec po svojih opravilih in pustil sina samega.

Štefančeva hiša je bila ena izmed prvih v občini. Polja je bilo pri hiši veliko in skrbno obdelanega. Zaraščeni gozdi in hlevi, polni lepo rejene živine, so pričali, da pri Štefancu ni gospodarska stiska doma. Sedanji gospodar se je pred štiridesetimi leti priženil na Štefančevo posestvo, ki je bilo takrat zelo zadolženo. Toča z ženo sta bila pridna, varčna in zelo razumna gospodarja. Z leti sta se ne le izkopalala iz dolgov, nego prihranila tudi mnogo lepih denarjev in še nekaj sveta sta prikupila k hiši.

Imela sta dvoje otrok, sina Andreja in hčer Marijano, katero sta pa še zelo mlado omožila v sosednjo vas na veliko kmetijo.

Dokler je Štefancu živela žena, se je lahko gospodarilo. Po njeni smrti je pa Štefanec takoj bridko občutil, kako mu manjka povsod skrbne gospodinje. Imel je sicer zveste posle — dva hlapca in dve dekli — toda uvidel je kmalu, da mu roke pokojne skrbne gospodinje nobeden zvestih poslov niti od daleč ne more nadomeščati. Vendar na novo ženitev ni več mislil. Zdel se je samemu sebi prestar in njegov edini sin Andrej je že doraščal ter bil zelo priden za vsako delo.

„Le še par let,“ tako je rekel včasih svojim sosedom, „bom gospodaril, potem naj prevzame Andrej! Zadosti bo star, priden je, no — in nevesto si bo menda že tudi znal poiskati.“

Štefančev Andrej je bil pa tudi res vse hvale vreden mladenič. Četudi je dobro vedel, da danes ali jutri postane gospodar obširnega očetovega posestva, je s hlapcema vred od zore do mraka pridno delal in pazil, da je bilo pri hiši vse v redu. Delavni Andrej je bil očetov ljubljenec v vseh ozirih, le njegovo znanje z revno Kočarjevo Metko mu ni bilo všeč. Da bi njegov sin, edinec, jemal v hišo nevesto, ki nič nima, — ne, to mu ni moglo v glavo.

Adrejeva izvoljenka, Kočarjeva Metka, je bila čedna in pridna deklica. S svojo materjo vdovo sta obdelovali revno bajtico, ki jima je ostala po pokojnem Kočarju, Metkinem očetu. Dasiravno jima je preostajalo zelo malo časa, vendar sta hodili tudi k svojim sosedom na dnino ter si s tem vedno prislužili še kak krajcar.

Metka je ljubila Andreja z vsem ognjem svoje dekliške duše. Četudi se je kljub njeni revščini oglašal pri njej vedno kak snubač, je odklonila vsakega; kajti v njenem srcu je kraljeval Andrej in nihče drugi.

Čeprav je imel Andrej svojo Metko zelo rad, vendar ni preje nikoli silil k ženitvi. Začel je vedno pogosteje nadlegovati očeta, naj mu prepusti posestvo, da se oženi.

Oče je bil sicer voljan prepustiti posestvo sinu, a le pod pogojem, da se mu sin po volji oženi ter pripelje na dom bogato nevesto. Andrej je bil zaljubljen v Metko, oče pa v denar in tako sta se poganjala vsak za svojim vzrokom.

Ko je nekoč Andrej zopet silil v očeta, naj mu že vendar prepusti posestvo, je vzkliknil oče zelo nevoljen:

„Andrej, do grla sem že sit tvojega moledovanja, ki nima ne konca, ne kraja! Glede ženitve si zapomni danes enkrat za vselej: ako ne odjenjaš od svoje trme in ne nehaš laziti okrog Kočarja, izročim hišo in vse, kar imam, tvoji omoženi sestri Marijani. Raje vidim, da ima ona poleg svojega posestva še naše premoženje, kakor da bi se tu šopirila Kočarjeva hračija. Če pa dobiš ženo, ki bo po premoženju tebi primerna, ti dam posestvo takoj, še danes, če hočeš. Mislim, da bi bilo zate najbolje, če vzameš Kobalovo Katro z Griča. Kobal ima denarja kot črepinj in dekle tudi ni ravno napačno.“ (Konec prih.)

Gustav Strniša:

Veseli vozniki.

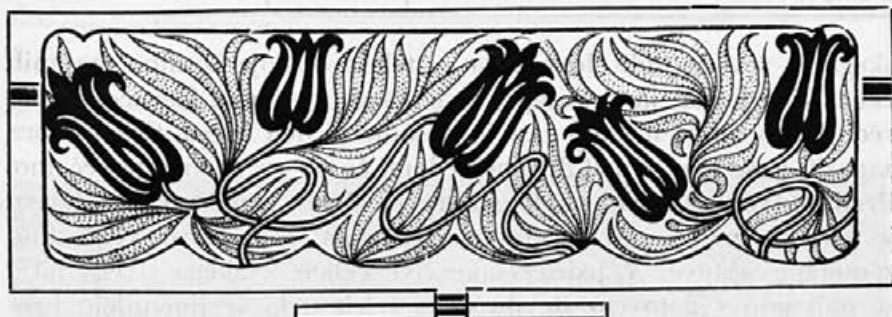
Dirjajo konji po cesti široki,
s prahom cvetice ob poti kade,
ki glavice klonijo v tugi globoki,
prezirane vmirajo v soncu molče.

A konji vihrajo, dnevi mladosti,
kaj jim bolest in umiranje mar;
sila življenja je pesem radosti,
sila življenja mladosti vihar!

Bratje, naprej, le v neznane daljave,
sonce se smeje, razkošno žari;
kdaj še zaide za strme višave,
kdaj se nam v žilah še kri ohladi!

Dviga nam srca mogočno kipenje,
da obrnili bi zemeljski krog;
vse prebudili bi v novo življenje,
da bi nasmehnil še stari se Bog! —

Dirjajo konji kot blisk mimo trate,
cesta pred nami v brezkončni gre lok;
kam bo spustila nas, fante bahate,
pšica usode človeških otrok? —

Živinozdravnik F. Kulterer:

Nekoliko nauka o podedovanju.

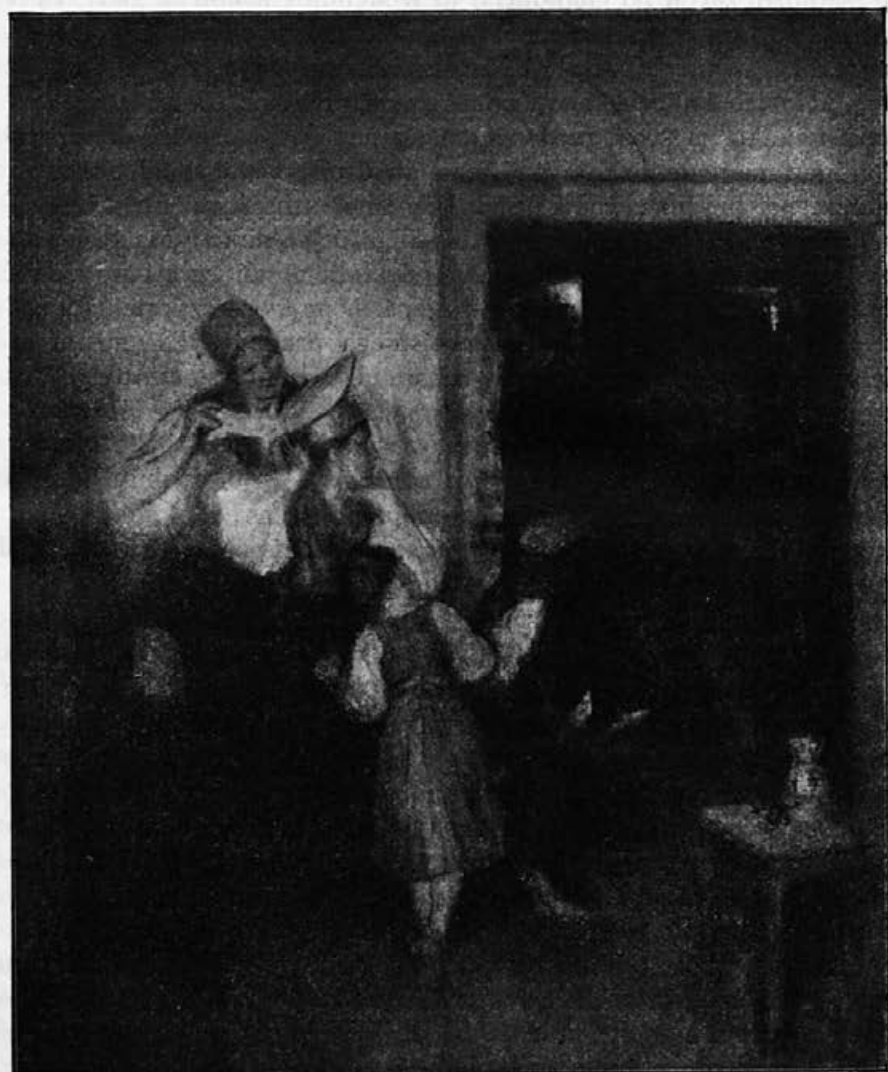

Nauk o podedovanju je silno važen za živino-rejce. Prav do zadnjega časa nam je bil razmeroma jako malo znan nauk o življenju (biologiji) in zato so zlasti živino-rejci tavalili večinoma v temi ter so delali z domnevanji, ki jim je bila podlaga praktična izkušnja. Toda domnevanje še ni noben zakon, od česar prihaja, da so glede živino-reje razširjeni razni napačni nauki in da je pospeševanje živinoreje deloma na napačni podlagi. To se je v prav zadnjem — predvojnem — času korenito izpremenilo; kajti nekako izza leta 1890. in zlasti v sedanjem stoletju je biologija (nauk o življenju) tako silno napredovala, da govorimo dandanes že lahko o bioloških zakonih. Ta veda je za živinorejce neizmerne važnosti. Žalibog je kruta vojna tudi na tem polju prekrizala marsikatere račune, zastavila napredek in zapustila kaotične razmere. Tembolj pa se moramo sedaj posvetiti umni živinoreji, da jo spravimo zopet v pametno smer in to zlasti mi Slovenci, ker se bo v naši živinorejski državi slovenskemu živinorejcu živinoreja tedaj najbolj izplačevala, ako bo gojil prvovrstno plemensko živino in zalagal z njo južne kraje, posebno srbski del naše države. Umni živinorejec zato mora poznati predvsem nekoliko nauk o podedovanju, kakor ga uči praktična izkušnja na podlagi znanstvenih pridobitev. In zato mislim, da nastopna kratka razprava ne ostane brez haska.

Osnovni organ vsakega živega bitja je celica in nauk o celicah (citologija) je neobhodno potrebna podlaga za razumevanje biologije (nauka o življenju) in zlasti nauka o podedovanju. Vsi deli žival-

skega — seveda tudi človeškega — telesa obstoje iz silno majhnih celic, kjer je kal in pravzaprav vir vsega življenja. Ena celica naredi drugo celico in tako rastejo posamezni deli telesa. Celice mora zapaziti naše oko le pod drobnogledom, če jih večstokrat povečamo. Predstavljamo si celico kot mehurček, obdan z mrežo, v katerem je beljakovinsata snov (protoplasma) in na sredi jedro, ki je silno zamotane sestave! V jedru vsake žive celice, vsakega živega bitja se nahajajo v gotovem številu neka telesca, ki se imenujejo hromosomi, in so, kakor se upravičeno domneva, nositelji podedovanja. Žival ali rastlina vsake vrste ima v svojih živih celicah vedno enako in določeno število hromosomov; in sicer vselej na pare. Tako je n. pr. v celicah govedu 16 hromosomov. Vsak par teh hromosomov je enakovreden, to je oba hromosoma od enega in istega para moreta vršiti eno in isto življensko nalogo. Početek vsakega življenja je celica. Imamo enocelična bitja, ki se razmnožujejo s priprosto delitvijo matrne celice v nova enocelična bitja. Drugače je pri spolnem razmnoževanju, kjer se mora združiti ženska spolna celica z moško spolno celico v novo celico, iz katere nastane nato novo bitje. To, kar imenujemo žensko jajčece, je pravzaprav le ena ženska celica, ki ima pridejanih več ali manj drugih snovi, a to je zato, da more oplojena ženska celica živeti v pričetku, dotlej namreč, dokler od drugod (od materne telesa) ne dobi potrebnih redilnih sokov. Moška celica, ki je navadno kakih 200 krat manjša kakor ženska, je navadno celica sama zase, brez preživljajočih prirastkov. Pri spoljenju zleze moška celica v žensko celico, s čimer je novo bitje zasnovano. Pri zasnovanju novega bitja iz ženske in moške celice prinese vsaka celica za bodoče novo bitje od vsakega para hromosomov s seboj le en hromosom, ki ima določeno življensko nalogo, v oplojeni ženski celici pa se nato zopet srečata od moške kakor od ženske strani hromosoma, ki morajo vršiti iste življenske naloge. To velja seveda le v velikih potezah in se razume tako, da rodi govedo govedo, konj konja, koza kozo itd. Naše domače živali so le redkokdaj ali pa niso nikoli med seboj popolnoma enake. Istotako vidimo, da ne bo mladič nikdar kazal vseh lastnosti svoje matere, oziroma svojega očeta. Naše plemenjenje je vedno le križanje in zarodi so križani.

Kakšno je podedovanje pri križanju, je pojasnil zlasti opat avguštinskega samostana v Brnu, Gregor Mendel, okoli 90. leta preteklega stoletja. On je postavil tri zakone, ki so za živinorejce izredno važni. Živali, ki jih križamo, nimajo, primerjane druga z drugo, v svojih spolnih celicah enakovredne osnove v jedrih (niso

Ferdo Vesel:

Pred svatbo

homocigotne), temveč različno vredne osnove (so heterocigotne). Če križamo dve živali, ki sta vsaka zase homocigotni, a ena proti drugi heterocigotni, potem bo ves zarod teh živali imel enake oblike in lastnosti, zarod bo enakoličen in I. Mendlov zakon se glasi: Prvi zarod križanja je enakoličen. Ta enakoličnost prvega zaroda pa more biti trojna: a) srednjelično podedovanje t. j. ves prvi zarod ima polovico kake lastnosti od očeta in polovico od matere; stoji torej nekako na sredi med obema staršema; b) prevladolično ali dominantno podedovanje, t. j. ena ali druga lastnost od očeta ali matere pri prvem zarodu prevladuje ono lastnost, ki ne pride do veljave; je sicer podedovana, a je skrita in se pojavi zopet slej ali prej pri potomcih prvega zaroda (skritolično ali recesivno podedovanje); c) novolično podedovanje, t. j. pojavi se zvratak (atavizem), ki prihaja od kakšnega prejšnjega pradedca. Pri nas, kjer delujemo pri križanju s precej mešanimi živalmi, se zvratak (atavizem) kaj pogosto dogaja.

Če križamo nato živali prvega zaroda, ki so sedaj vse heterocigotna (nimajo, primerjane druga z drugo v svojih spolnih celicah enakovredne osnove v jedrih, ampak različno vredne) med seboj, dobimo drugi zarod, ki ne bo več enakoličen (ves zarod ne bo imel enake oblike in lastnosti), ampak dobili bomo živali, ki se vržejo deloma po svojem starem očetu ali deloma po svoji stari materi. II. Mendlov zakon se torej glasi: Lastnost drugega zaroda se pri križanju živali prvega zaroda razcepi. Že Mendel je dognal, da so v drugem zarodu tri četrti prevladoličnih in četrt skritoličnih živali. Vse, kar je tu navedenega glede I. in II. Mendlovega zakona, se pa nanaša vedno le na eno lastnost, ki se podeduje, kajti različne lastnosti se morejo podedovati srednjelično, prevladolično ali skritolično, neodvisno druga od druge, na zarod. To pa je III. Mendlov zakon, ki se glasi: Lastnosti se podedujejo nezavisno druga od druge.

Tu navedene tri Mendlove podedovalne zakone je prav lahko zasledovati, če se prične križanje z dvema živalima (kot roditeljema), ki sta z ozirom na določeno lastnost, ki jo hočemo zasledovati, vsaka zase homocigotni (imata enakovredne osnove v svojih jedrih), a zadeva postaja silno zamotana, kadar križamo med seboj živali, ki so sploh heterocigotne, kakor je z vsemi našimi živalimi, zlasti z govedjo. O nobeni naši govedi ne moremo trditi, da je homocigotna, ampak vse so z ozirom na njih sestavo heterocigotne. Vsaka žival je izdelek svojega doma, t. j. na vsaki živali se vrše izpremembe, ki jih povzročajo kemijska sestava tal in krme, podnebje,

zlasti pa reja itd. Te izpremembe naših živali, ki jih imenujemo razlikovanje (varijacije), so trojne, in sicer: 1. preobraževanje (modifikacija), 2. sestavljanje (kombinacija) in 3. ponovljenje (mutacija). Preobraževanje povzročajo vplivi na žival, ki učinkujejo od oploditve ženske celice naprej, to so vse v življenju pridobljene lastnosti, ki se nikdar ne podedujejo. Na različen način v oplojeni celici sestavljeni hromosomi v celičnem jedru, ali če se od kakega pradedu med križanjem kak hromosom popolnoma izgubi in nadomesti z drugim hromosomom od drugega pradedu, pa nastanejo novosti, ki se prenesejo na zarod in so torej podedljive. Take novosti so za kmetovalca včasih silno koristne, n. pr. izredna mlečnost in taki pojavi so izredno važni, ker so sredstva za izboljšanje živine. O hromosomih t. j. telescih, ki se nahajajo v jedru celice in ki jih smatramo za nositelje podedovanja, ne smemo misliti, da je vsak hromosom v zvezi le z eno lastnostjo bodočega bitja, ampak vsak hromosom si predstavljamo spojen s celo vrsto lastnosti in vsako lastnost imenujemo podedovalno enoto (geno). Različno skupaj sestavljeno kopičenje očetovskih in materniskih hromosomov, ki so nanje vezane mnogoštevilne različne lastnosti, to je podedovalne enote, šele novo bitje ustvarjajo, in vsled tega se potom varijacije in mutacije ponavljajo boljše, slabše ali celo nove lastnosti. Če si stavimo vprašanje, katere lastnosti se n. pr. pri goveji živini podeduje, je odgovor lahek, obenem pa silno težaven. Novorojeno tele se je razvilo iz oplojene celice, ki je po oplojitvi imela polovico očetovskih in polovico materinskih hromosomov, torej so v teletu zasnovane vse očetove in vse materine lastnosti, vendar so te lastnosti lahko prevladolične ali skritolične ali se pa vsled posebne sestave hromosomov (kombinacija in mutacija) pojavi novoličnost. Če se pojavi novoličnost, pa ne smemo trditi, da ima mladič nekaj na sebi, česar starši niso imeli, ampak tisto, kar je bilo prej skritolično, se vsled kombinacije in mutacije lahko izpremeni v prevladolično. En primer: iz križanja skozi več rodov je nastala po barvi čisto simodolska krava, ki je, obrejena od simodolskega bika, skotila popolnoma sivo tele, ki pa je imelo sicer vse telesne oblike simodolske pasme.

Naloga živinorejca je, da kupiči v svojih plemenskih živalih hromosome, spojene z lastnostmi, ki so nam všeč ali potrebne, in v to svrhu nam more služiti za vodnika le rodovnik, po katerem izbiramo za pleme samo najboljše živali. Če pa ne postopamo obenem strogo po bioloških zakonih in živali s podedovalnega stališča popolnoma ne poznamo, doživljamo vsled cepljenja lastnosti in

vsled prevladolichnosti in skritolichnosti vedno razna presenečenja. Rodovnik bodi v prvi vrsti podlaga za biološko presojanje živali. Vse lastnosti živali moremo deliti v dve veliki skupini, in sicer v morfološke lastnosti, to je tiste, ki se njih pojavi kažejo v oblikah, in v fiziološke lastnosti, to je tiste, ki kažejo pojave v delovanju posameznih organov. Vse te lastnosti prenašajo živali na svoj zarod. Ker pa so živali že od narave lepo ustvarjene in ker je lepa zunanost morfološka lastnost, zato se izredi s pravilnim ravnanjem iz lepega teleta ali žrebeta vedno lepo vzrastla žival. Grde oblike (če niso vsled kakega posebnega vzroka podedovane), ki jih živinorejec sam zakrivi, so v življenju pridobljene lastnosti. Dobre lastnosti kakor mlečnost, ješčnost, hitra rast itd., je pa mogoče z umno rejo in s pravilnim prehranjevanjem spraviti do viška razvoja.

Iz vsega tega sledi, da moramo za pleme odbirati živali najboljšega pokolenja in z umno rejo ohraniti njim prirojeno lepoto in fiziološke lastnosti ter jih prav tako z umnim ravnanjem do viška spraviti. Čimbolj kupičimo pri križanju hromosoma z dobrimi podedovalnimi lastnostmi, tem zanesljivejši bo uspeh. Iz tega vzroka bomo med seboj plemenili najboljše živali, ki so glede zaželjenih dobrih lastnosti kolikor mogoče enake. Najbolj enake so med seboj seveda sorodne živali; zato se včasih namenoma v sorodu plemeni, a to sme delati le prav izkušen živinorejec, ki ve, kako daleč sme iti. Plemenjenje sorodne živali, celo pa plemenjenje v najbližnjem krvnem sorodstvu (incestna reja) more imeti prav slabe posledice. Pri plemenjenju v sorodstvu se kupičijo poleg dobrih lastnosti tudi slabe lastnosti; v tem primeru žal slabe lastnosti največkrat dobre lastnosti rade prevladujejo. Plemenjenje v sorodstvu povzroča tudi pokvarjenost čutnic in vpliva zlasti slabo na spolovila. Potomci sorodnikov so čestokrat slabotni, malo plodoviti, včasih naravnost neplodni, da celo abnormalni. Če bi n. pr. napravili okoli kakšnega živinorejskega okoliša kitajski zid, zaprli vse poti tuji govedi in plemenili domačo goved samo med seboj, tedaj bi doživeli — sicer ne še mi, pač pa naši potomci — da bi ta goved popolnoma degenerirala ter slednjič tekom časa sploh izginila. Potreba pomešanja ženske spolne celice z nesorodno moško spolno celico je naraven zakon, ki ga praktična izkušnja potrjuje in po katerem se živinorejec vsaj v obče mora ravnati. Za križanje odbirajmo dosledno le živali, ki nam spričo preizkušnje dajejo največji dobiček! V rodovnike pa vpisujmo izključno le živali, ki niso samo lepe, ampak ki nam dajejo tudi užitek!

Jože Petkovšek:

Nevesta

Kokalj Marijana:

Prekmurje in Prekmurec.

a Savo, Dravo in Muro je slovenska zemlja v nekdanji ogrski nižini — Prekmurje. Malokdo jo pozna in vendar je bogata zemlja z nepreglednimi polji. Vse je ravnina, samo na severu se vleče venec gričev, ki so vsi zasajeni z vinogradi, katere čuvajo šume pred mrzlimi vetrovi. Onkraj gričevja so še slovenske vasi, katerim gospodari Madžar in ki čakajo osvobojenja kakor naše Primorje, naše Gosposvetsko polje.

Prekmurec govori narečje, ki sliči ribniščini, ruščini, hrvaščini. Prve dni ga je zelo težko umeti, ko se pa uho dobro privadi narečju, se vsakdo čudi, da je sploh mogel misliti, da prekmurščina ni slovensko narečje.

Prekmurec je pred vsem kmetovalec. On obdeluje z ljubeznijo rodno grudo. Sadi skoraj isto kot njegov brat za Savo. Goji krave, kobile, svinje, kokoši, gosi, race, pure, manj golobe. Konj in volov nima, ovce pa skoraj ne pozna.

Prekmurske vasi se razprostirajo ob glavni cesti in so zato zelo dolge. Bele hiše in hišice so skrite v sadnem drevju in na oknih so cvetoče vijole, muškateljni (pelargonije) in slovenski roženkravt. Nikjer se pa ne rdeče naši nageljni. Po hišah je zelo čisto. Lahko bi služile za vzor.

Prekmurec je veren krščeni (kristjan), pošten človek, dober Slovenec, navdušen Jugoslovan.

Pa kaj ne bi bil!

Madžar je bil njegov gospodar, Madžar njegov učitelj. Madžarska je bila šola, samo verouk in nedeljsko pridigo je slišal v sladki prekmurščini. Pred potujčevanjem ga je čuval samo plevanuš (župnik). Župniki so bili sužnji madžarskih škofov, ki so hoteli izriniti narodni jezik iz cerkve in verouka. Na marsikateri prižnici je izumrla slovenska govorica in tuje so bile besede, ki jih je govoril Kristus zatiranim.

Srečnejša je bila vas Bogojina. Njen plevanuš Bassa je dejal gospodarjem: „Pustite me, da bom zadnji slovenski pridigar!“

Prišlo je pa drugače.

Slovenski jezik je prišel v šolo, izginila je madžarščina, ker zlata Jugoslavija je pritisnila na srce „Slovensko Krajino“.

Peti maj l. 1924. je neizbrisen praznik za Bogojino, njen zgodovinski dan. Birmat je prišel slovenski škof.

Vsa vas je bila ovenčana z zelenjem, s slovenskimi in državnimi zastavami, prepeta s slavoloki. Več kakor črez jezer (1000) let je svečano pozdravila v svoji sredi slovenskega pūšpek-a (škofa) Karlina. Zadnjikrat jim je delil „risalsko čudö“ (birmo) sv. Metod in potem samo tujec.

Glej, matere so prinesle dojenčke, starci, bolniki, deca, možje, žene so prihiteli iz vseh sel, da se poklonijo onemu, ki so ga čakali tako dolgo.

Z razpeto državno zastavo se je pomikal sprevod proti župni cerkvi. Brneli so zvonovi in vabili narod k blagoslovu, ki ga jim bo podelil rojak — Slovenec.

Tine Debeljak:

Ura.

(Slovaška narodna).

Imam lastovico, ki mi v jutro peva:
„Vstani, vstani, moja ljuba deva!“

Imam prepelico, ki podnevi poje:
„Pojdi žet, pojdi žet na polje, dekle moje!“

Imam golobico, ki mi na véčer gruli:
„Pojdi domov, pojdi domov, k tebi pride ljubi!“

Gustav Strniša:

Stari bor.

V strmem bregu smrti čaka,
zre v vodo;
resen veje v njo pomaka,
briše sliko si mračno. —

Steza suhe, dolge róke,
rad bi padel v dno vode,
korenine ga globoke
z bolno silo v tla tišče. —

Vsa davnina v starem deblu
je raskavo risana
in na trhljih koreninah
je popisana. —

Ne pusti ga zemlja, mati,
ki ga porodila je;
moč njegovo v črni prsti
okrepila je.

Stari bor na bregu čaka
smrti in v vodo strmi;
v vetru pridušeno plaka,
ko otožno v mrak šumi.

Fr. Zelenik:

Iz zgodovine mezd.

ruda je nedavno priobčila članek iz zgodovine žitnih cen tekom zadnjih šest stoletij, danes mu pa naj sledi članek iz zgodovine mezd in zaslužkov tistega razdobja. Članka se izpopolnjujeta in nam omogočata, da si napravimo motno sliko o življenskih razmerah v teh časih in uvidimo, da je draginja stara gospodarica, ki gospodari človeškemu rodu že od nekdaj. Mezda ali dnina, t. j. dnevni zaslužek delavstva, odločujoče vpliva na konzum in produkcijo. Konzum imenujemo porabo življenskih potrebščin, produkcijo pa njih proizvajanje. Na eni strani so mezde bistveni del proizvodjalnih stroškov, na drugi strani pa nam predstavljajo sredstva ali dohodke širokih plasti človeštva, ki si morajo s temi svojimi dohodki nabavljati svoje potrebščine.

Proučevanje razvoja mezd je del socialne politike, zato so se z raziskovanjem kretanja mezd pečali razni učenjaki in politiki. Navajam le imena, kakor Foville, Kulischer, Wiebe, Schmoller, Denis, Caurdelier, Charles Gido, Magrini, ker temelji današnji članek na delih teh raziskovalcev.

Plače in mezde, ki v 13. stoletju niso bile slabe, so se v 14. stoletju znatno dvignile in so ugodne mezde trajale do 16. stoletja. 14. stoletja je namreč kuga grozno razsajala po Evropi in je hudo skrčila število delovnih rok. Pozneje so začele padati mezde in nastopile so za delavstvo neugodne življenske razmere. Nastopna tabela nam kaže neverjetno naglo padanje mezd. Ako označimo zaslužek v ugodni dobi s 100, tedaj je zaslužil delavec:

v letih	v Angliji	v Nemčiji
1451—1500	100	100
1551—1570	60	55
1571—1602	51	53
1603—1652	40	40
1653—1702	54	45

V 17. stoletju pa so začele rasti mezde ter so se do današnjih dni razvijale v višino. Pomembno in značilno pa je, da jim je vedno sledilo povišanje cen, draginja, ako jih ni celo prehitela. O tem nas prepriča nastopna tabela, katero sta sestavila Denis in Caurdelier.

Leto	dnina	cena 1 hl pšenice	leta	dnina	cena 1 hl pšenice
1830	1.08	18.50	1860	—	22.84
1835	1.12	18.38	1866	—	23.57
1840	1.14	20.30	1874	2.03	26.13
1846	1.18	22.20	1880	2.40	22.16
1850	1.19	22.70	1886	1.92	14.70
1856	1.36	24.88			

Charles Gide je v svoji „Economia sociale“ priobčil nastopno tabelo, ki je jako poučna:

Leta	zaslužek	leta	cena potrebščin
1806	45	1804—1813	76
1824—33	49	1814—1823	83
1840—45	53	1824—1833	87
1853	56	1834—1843	88
1856	61	1844—1853	87
1860—65	70	1854—1863	97
1873	75	1864—1873	103
1880	98	1874—1883	108
1892	100	1884—1893	104
1900	103	1894—1903	100

Predstoječa tabela nam kaže razmere v Franciji. Iz tabele vidimo, da so se začele dvigati mezde z letom 1840. in so potem naglo rastle leto za letom. Rastle so seveda tudi cene potrebščin, vendar ne v istem razmerju kakor mezde. Življenske razmere delavstva so se tedaj naglo boljšale. Francosko ministrstvo za dela ugotavlja v svoji izdaji: „Salaires et cout de l'existence“, da so se mezde dvigale v letih 1900. do 1910. letno za 10 odstotkov.

Tudi pri nas so rastle mezde pa tudi cene. Leta 1900. je bila dnevna potreba za živež 91 in je narastla do leta 1912. na 132, mezde pa so se v tistem času dvignile od 100 na 141. Življenske potrebščine so se podražile v tem času tedaj nad 41 odstotkov, a v približno tistem razmerju so se dvignile tudi mezde. V Italiji so po trditvah Colaini-ja porastle mezde od 86 leta 1862. na 192 leta 1903.

Ako na kratko ponovimo snov, moramo reči, da so se od 18. stoletja naprej mezde dvigale. Ako je delavec leta 1700. zaslužil 100, je 1790 zaslužil 131, leta 1813. že 200, a leta 1910. pa 500.

Sledijo naj še podatki o mezdah tiste vrste delavstva, čegar mezde so najnatančnejše in za najdaljšo dobo ugotovljene in katero je bilo vedno tudi najboljše plačano. To je delavstvo premogokopov. Prva tabela nam kaže mezde tega delavstva v Franciji, druga pa v Avstriji.

Leta	frankov	leta	frankov	leta	frankov
1844	2.09	1870	3.04	1885	3.72
1850	2.14	1871	3.08	1890	4.16
1855	2.35	1872	3.35	1891	4.17
1856	2.51	1873	3.45	1895	4.10
1857	2.48	1874	3.56	1899	4.38
1862	2.52	1875	3.58	1900	4.06
1863	2.69	1882	3.71	1905	4.53
1864	2.60	1883	3.84	1911	5.12

V Avstriji so znašale mezde v kronah:

leta	železo	premog
1901	3.12	3.20
1903	3.—	2.99
1905	3.24	3.10
1907	3.81	3.53
1908	4.01	3.73
1911	4.22	3.82

Kokalj Marijana:

Pismo.

Njemu pismo bom pisala,
pismo lepo in srčno,
pod cvetočo jablan dala,
da ga ljubi čital bo.

Pismo moje: „Solnce vzhaja,
žubori veseli vir —
zemlja mlada zdaj obhaja
zopet svoj pomladni pir.

Kolikor je vonja, cvetja,
ki ga ni zamoril mraz,
kar odmeva v gozdu petje —
oh, tako te ljubim jaz!

In še več kot je kamenja,
kapljic zlatih v dnu morja —
in še več kot hrepenenje,
zvezdic jasnih vrh neba!

Ti ne veš zato — a pravi
list ti, cvet in vetrič vsak,
kralj ti duši si sanjavi,
ti, prekrasni moj junak!

Jaz te ljubim neizmerno
iz vse duše, iz srca...
tihu, skromno in pa verno,
kakor samo dekle zna!

Zdaj zdravstvuj, ti moj preljubi,
sreče dobri Bog ti daj!
Solnce, zame ga poljubi!
Solnce, zanj naj bo smehljaj!

Cveti zanj, priroda hrasna,
ptiček, njemu ti zapoj —
zanj postoj zdaj, mera časna,
zanj naj nočni bo pokoj!“

Pismo zdaj sem dokončala —
oj, presrečen ti papir!
Roka bode te držala
njega, ki mi vzel je mir.

DEČJA »GRUDA«

Ivan Albrecht:

Pri Dravi.

Pri Dravi gode vodni mož:
dabun, dabun, dabun,
Le godi, mene že ne boš
privlekel v svoj tolmun.

Je solnce zdaj še prelepo,
dabun, dabun, dabun,
kar sam ostani, vòdni mož
in čuvaj svoj tolmun.

Preblizu deklica je šla,
dabun, dabun, dabun.
In šap! je hlastnil vòdni mož
in pahnil jo v tolmun.

Ivan Albrecht:

Povòdni mož.

Povòdni mož ima pa tako glavó,
jo ima, res ima, res ima,
za vrbje drži se s kosmato roko
in brodi in brunda in kima.

In včasih zabrede med olišje celo
in trga in puli, lomasti,
že hitro ne najde pota v vodo,
pa vjame sirota se v pasti.

In potlej, joj, to vam kriči na ves glas,
da daleč ob vodi se čuje!
In vihra huda prihruje na vas
in dež iz oblakov se vsuje.

A kdor ga najde, njemu pove,
kaj križ pomeni v orehu,
kam zajci iz srede gozda lete
in kakšna svetloba je v mehu.

O, jaz sem ga videl že sedemkrat,
ko tičal sirota je v pasti.
Zato vem zdaj, kakšen tam v gori je škratec
in slišim — travo že rasti.

RAZGLEDI

Organizacija.

iskreno zahvaljujemo in pozivljamo vse one naše čitatelje, ki jim izobrazba in denarna sredstva dovoljujejo, da si to lepo in za ves naš narod važno revijo naroče. Podrobneje o tem v oddelku „Prosveta“ v drugi številki. — Z lepovslovjem bo „Gruda“ obilo preskrbljena. Zlasti opozarjamo vse čitatelje na tri glavna dela. „V Macedonijo“ — „Povratek Buddhe“ in „Od morja do morja“. V strokovnem delu bomo že v drugi številki pričeli objavljati spis „Po gozdu in polju“, ki v obliki prijetnih razgovorov slika in razkriva življenje prirode. Te vrste spisov zadnje čase naša književnost sploh ne premore. Zato posebej opozarjamo na to delo! — Da bo

Opozorilo. V tekočem letniku bomo skušali v čim največjem obsegu ugoditi vsem doslej izraženim željam naših naročnikov. List bo imel mnogo lepih slik, kar nam je v veliki meri omogočilo uredništvo in založništvo „Zbornika za umetnostno zgodovino“, ki nam je blagohotno odstopilo vrsto klišeev. Za to uslugo se mu imela tudi mladež svoj delež pri „Grudi“, bomo od časa do časa priobčevali tudi mladinsko slovstvo v oddelku „Dečja Gruda“. — Ker se marsikateri naših naročnikov poskuša s pesništvom in pisateljevanjem in bi ta in oni želeli, da vidi svoje proizvode natisnjene, bo „Gruda“ v posebnem oddelku „Sami med seboj“ objavljala po možnosti tudi take prispevke. — Ker se tiska le omejeno število izvodov, pozivljamo vse, ki jim je na tem, da prejmejo vse številke, naj list takoj naroče in poravnajo naročnino.

Vsem, ki so „Grudi“ na ta ali oni način pomagali doslej, iskrena hvala!

Organizacija društev kmetijskih fantov in deklet povsod prav lepo napreduje. Društva pridno delujejo in se ustanavljajo tudi nova. „Zveza“ je imela minule dni lepo uspel občni zbor, o katerem prinesemo v prihodnji številki izčrpno poročilo.

Ženstvo.

Venčanje nevest. Običaj, da okitimo nevesti glavo z vencem in pajčolanom, je jako star in se je ohranil še iz pa-

ganskih časov. Že stari Grki in Rimljani so uporabljali venec. Pa ne samo nevesto, tudi ženina so okrasili s cvetli-

cam in vencem, in to največ židje. Pri Grkih je imela nevesta venec iz mirt. Mirtovo drevesce je namreč posvečeno Afroditi, boginji ljubezni. Ta venec ni bil nevesti samo okras na dan poroke, nego je bil tudi znak požrtvovalne ljubezni, katere zaščitnica je bila Afrodita. Ta grški običaj so sprejeli tudi Rimljani, ki so prišli v dotiko z Grki.

Pri kristjanih je dobilo venčanje z mirto še globlji znak ali pomen. Pri njih je poročni dan prvi dan novega življenja, ki temelji na vstrajni in požrtvovalni ljubezni. Zato so prevzeli kristjani v znak trajne in zveste ljubezni običaj Grkov in Rimljanov ter tudi venčajo neveste z mirto. Sicer so nekateri cerkveni velikaši napadali in obojali to pagansko šego; vendar je že pred mnogimi stoletji postala splošna in povsod priljubljena. Samo brezčastne neveste ne smejo nositi mirtinega ven-

ca. Sčasoma se je izgubljal pomen mirte in po nekaterih krajih so začeli venčati neveste z drugimi cveticami, kakor n. pr. v Italiji in v Švici z belimi vrtnicami in nagelji, na Angleškem, Francoskem in južnem Nemškem pa s pomerančnim cvetjem. Na Češkem, Hrvaškem in pri nas v Sloveniji pa venča narod prav pogosto neveste z rožmarinom.

Manica.

Svilnate robce in šerpe operi z bencinom, kateremu prideni soli (na $\frac{1}{4}$ litra bencina 2 žlici soli). Položi in pritrdi robec na mizo na zganjeno rjuho. Potem pomakaj belo volneno krpo v pripravljeno tekočino ter drgni z njo po robcu in sicer v isti smeri kakor tečejo niti. Tako očedi robec na lice in narobe. Če je robec zelo umazan, ga namakaj četrt ure v omenjeni tekočini, potem ga zbrši na obeh straneh v suho flanelo ter ga zlikaj preko drugega volnenga robca.

Pomenki in nasveti.

Ako ti teče kri iz nosa, si deni mrzle obkladke na čelo in tilnik in sedi povsem mirno. Če tudi odteče nekaj krvi, to nič ne škoduje. Nikar ne srkaj vode v nos. Kri se namreč sama od sebe hitro strdi in s tem ustavi. Če si pa nemiren in srkaš vodo, se to ne more zgoditi. Ako kri le ne neha teči, daj si košček vate v dotično nosnico in jo z nozdrvo pritisni proti nosni pregradi. Včasih tudi hitro pomaga, če dvigneš roko tiste strani, na kateri ti teče kri in jo držiš nad glavo.

Juventus — ventus. Ta latinski rek slove po naše: Mladost je norost, čez jarke skače, kjer je most... Sicer pa veš li, doklej si mlad? Prešeren je v svojem 29. letu takole zakrožil:

mladosti leta kmalo ste minule,
rodile ve ste cvetja meni malo,
še tega rož'ce so se koj osule...

Prešeren je zgodaj vzdihoval po mladosti, mnogo prej, nego sotrudnik Francoskega slovarja, ki pravi: „Mladost je doba do 35 leta.“ Tudi znatno prej, nego

Makedonec Gjuro Šemdin, ki so ga pred tremi leti Turki poslali v Pariz kot posebno čudo: bilo mu je namreč 147 let! V pomenku z novinarjem je Gjuro izrazil željo, spoznati „mladeniča, ki sliši na ime Clemenceau“. Ta mladenič — politiki mu pravijo „tiger“ — jadra danes proti svojemu 80. letu! Ker ima gotovo dovolj pod palcem, se sčasoma utegne dati s cepitvijo pomladiti: slavni ruski specialist te stroke, dr. Voronov, živi itak v Parizu.

Najbolj imajo prav po mojem preudarku tisti, ki trdijo, da si mlad, dokler imaš mlado srce. V tem mnenju me je potrdil moj krajan Pavliha, ki je rekel: mlad boš, dokler ostaneš močen, sočen, ročen, zvočen, poskočen pa neukročen. Zdad sem še tak in rad zapojem ono Župančičevo:

Kako lepo je biti mlad,
imeti v srcu polno nad,
grehov vse polno, a kesanja nič!

Čič.

Po svetu.

Tutankamon na Kreti. Proti 22. stol. pred Kr., davno pred trojanskimi vojnami se je razvila visoka omika na otoku Kreti. Minos je ka-li ustanovil to kraljestvo. Širilo se je toli naglo, da je v 20. stol. kretskega vpliva vladal po večini Sredozemnega morja. Kretskega ljudstva, ki ni bilo ne semitsko, ne egiptovsko, ne arijsko in ki mu narodopisci pripisujejo kvaternaren izvor, je imelo svojevrstne znake, ki so ga globoko ločili od sosedov. Ustvarilo je zlasti umetnost (zlatarstvo, stavbarstvo, lončarstvo, slikarstvo), ki se ji ne moremo načuditi.

Ta prosveta je bila do pred kratkim skoro povsem neznana. Pred 50 leti so odkrili ostanke slovečih dvorcev kralja Minosa na Knosu, kar nam je dalo nekoliko vpogleda v sijaj zapadle dobe.

Poslej so učenjaki, starinoslovci, umetniki brskali, proučevali po tem tajnostnem otoku, kjer so se našle gmotne sledi po starih bajkah: labirint, Minotaurus, Bakhantke itd. Slavni ruski pisatelj Dimitrij Merežkovski, zavzet za vse, kar zadeva izvor in bistvo verstev, se je kajpada silno zanimal za deželo, kjer se zgodovina in bajeslovje tolikanj tesno spajata; in Kreta tistih davnih časov tvori osnovo zadnjemu njegovemu delu, *Rojstvu bogov*, prevedenemu že na francoščino.

Kakor *Smrt bogov*, *Roman Leonarda da Vincija*, kakor *Antikrist* je ta knjiga čudna in čelarna. Preprosta spletko — mlada ljubavna zgodba, ki se končuje s smrtjo — daje romancieru priliko, da prikljče pred

nas vso skrivnostno prošlost. Najzanimivejši prizor je oni, ki popisuje resnični ali domnevni poset Tutankamona, ko je bil še samo zet egiptovskega kralja. Tutankamon je namreč poslan kot poslanik k kretskemu vladarju Idominu. Ko so ga v največji tajni dovedli skozi številne ovinke blodnjaka, obstoji pred pošastjo: človek z bikovo glavo, obdan z dvorjanstvom, neobičajno našemljenim. To je sam Idomin, ki si je za sprejem nadel to obrazino, to krinko živalskega božanstva, tako dobro upodobljenega, kakor bi bilo živo. Pogovor obeh mogotcev, kjer se očituje protivje plemen, prosvet in verstev, je veličastven. Kretskega kralja vabi bodočega egiptovskega vladarja, naj vzame oblast v roke. Sama bi si svet delila: eden dobi kopnino, drugi morje... Delež, ki je toli prepleteno z istino in simbolom, je nenavadno prikupno štivo.

Na Poljskem. Slabo stanje poljske vahute in neurejene gospodarske prilike so preprečile vse načrte o izvozu žita. Vlada je morala s posebnim ukazom popolnoma prepovedati prodajo poljskih pridelkov v inozemstvu, da tako vsaj nekoliko zadrži stalno naraščanje cen žita in kruha. Obenem je bil predložen zbornici zakonski načrt, na temelju katerega lahko dobe poljedelci izdatno posojilo pri državni banki, še predno vnovčijo svojo letino. Na ta način hoče preprečiti vlada predčasno nakupovanje žita po velikih tverdkah, ki hočejo obvladati notranji trg in poljubno zviševati cene. (P. N.)

Prosveta.

O slovanskih jezikih. Francosko ljudsko vseučilišče Collège de France je dobilo novega profesorja slovanskih jezikov in književnosti. To je g. Mazon, naslednik nedavno umrlega Louisa Legera. V nastopnem svoje predavanju je

izrazil to misel, da so si slovanske govornice med sabo mnogo bližje, nego so si romanske, in da se smejo veliko prej smatrati kot narečja enega občnega jezika. Zlasti jih veže številno skupno besedičje. Napredek in prosveta pa, je de-

jal, da uvajata razlike. Za zgled mu služijo n. pr. izrazi kot rus. teater, češ. divadlo, srb. pozorišče, hrv. kazališče, slov. gledališče. Tako je bilo gotovo dosihdob, ker smo ustvarjali vsak svojo zgradbo brez ozira na bratske rodove. Ni pa, da bi moralo biti tako še poslej. Mi Slovenci bi mogli nekoliko prispevati k zblizevanju na ta način, da bi v govoru in pisavi dajali prednost besedam, znanim po vsem našem jugu ali še dalje, ogibati pa se ozkim lokalizmom, ki so v premnogih slučajih tujega (bavarskega, ital. ali madj. izvora). Spreten voščak bi nam sestavil tak slovarček označnic, n. pr. po sledečem primeru: fleten (n.) = srčkan, nežen, prelesten; hasek (m.) = korist, prid; jenjati (n.) = nehati, prestat; kinč (m.) = okras, nakit; klofuta (n.) = zaušnica; kregati = karati; kregati se = prepirati se; v okom priti (it.) = preprediti; komaj (n.) = jedva, iztežka, toliko da; nevoščljiv (n.) = zaviden; reven (n.) = ubog, siromašen, beden; goljuf (it.) = slepar; ubogati (n.) = slušati; žugati (n.) = pretiti; udinja-

ti (n.) = uslužiti se, pogoditi se, zadati se, itd. itd. Vsi nadomestki so pristno domače blago, znano na velikanskem ozemlju. (Kratice pomenijo: n. = nemško, m. = madjarsko, it. = italijansko.)

Niko.

G. Keller: Regina. Poslovenit dr. Joža Glonar. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila tiskarna J. Blasnika naslednikov v Ljubljani. — „Regina“ je povest uboge služkinje, ki je postala žena visokega gospoda, zgodba o sicer poštenem zakonu, kojega slaba stran je bila edino ta, da zakonca nista poznala in računala drug drugega in ki je zaradi tega žalostno končal. Dejanje se vrši deloma v Nemčiji, deloma v Ameriki. Opisano je tako živo, da knjige ne odložiš, dokler je nisi prebral. Prepričani smo, da bo povest tega znamenitega švicarskega pisatelja ravno tako ugajala, kakor jim je svoje dni njegov „Don Correa“. — Knjiga je lepa obsega 92 strani in stane samo Din 5. Izdajateljem je šlo zato, da s ceno izdajo omogočijo njeno nabavo najširšemu sloju našega naroda.

Listnica uredništva.

Vsem onim, ki se jih tiče. V zadnjem času so začeli „Grudo“ oblegati ljudje, ki se boje izdati uredništvu svoje ime. Tem sporočamo, da je škoda pisanja, če se ne podpišejo. Taki prispevki — bodi dobri ali slabi — najdejo svoj „večni mir“ v košu. Kdor svoje ime tako časti, da ga niti uredniku ne zaupa, naj ga ohrani zase — in naj ne piše. Celo pa ne oni, ki si ne upajo označiti niti imena svojega bivališča. Tem in takim bodi enkrat za vselej povedano, da se luči in dneva boje — ščurki! Teh pa „Gruda“ ne mara. Amen!

V spisu „Kazni nekdanj in sedaj“ lanskega letnika (1924) naj se popravijo sledeče tiskovne napake:

Str. 376, vrsta 5, namesto ječe — pravilno: ječa.

Str. 376, vrsta 15, namesto prej — pravilno: vanjo.

Str. 376, vrsta 18, namesto vislic — pravilno: sredstev.

Str. 376, vrsta 21, namesto Normisberka — pravilno: Norimberka.

Str. 376, vrsta 29, namesto Kurta V, — pravilno: Karla V.

Str. 377, vrsta 2, namesto sobo — pravilno: soho.

Str. 377, vrsta 7, namesto listnicah — pravilno: listinah.

Str. 377, vrsta 23, namesto bičanje — pravilno: batiranje.

Str. 378, vrsta 5, namesto Linch-a — pravilno: Linch-u.

Str. 378, vrsta 25, namesto kaznovanju — pravilno: kaznovanja.

ŠALA IN ZABAVA

Kranjsko ženitovanjsko pismo.

(Iz zbirke vojaka Janeza Kramarja prepisal Franc Kramar.)

Kranjsko ženitovanjsko pismo se bere razločno, počasi in mōčno, kakor zloženo, tako narejeno. Bere se pred ženinom in ohcetjo, pred očkom in mamico: da je nevesta Marjana Rompatí ta prava in nezvesta hči tistega Cuckovega Martina, ki se včasih piše za Potrpina, včasih pa za Potepina. Zdaj je pa glihenga le-tâ, koliko ima kateri blaga. Če kaj prinese nevesta od svoje hiše, in kaj se ji kaj zapiše. Ona prinese svoje dote: tri odrte žive krote, en par fižolovih luščin, in 5 centov svinskih ščetin. Dva papirnata cekina, in tri prazne sode vina. Eno prazno mošjno petic, in žabjega masla pet ledvic; dva potrta motovila, in plemenitih bolh brez števila. Togote pa poln mošnjiček, in en hud gadov jeziček. Tri cente lisičje modrosti, in en gnojni koš ženske slabosti. En železen prstan zlat, in en grd krofast vrat. Eno kumrno gos, in en grd klukast nos. Ene strte grablje, in ene otekle žnable. Ene krmežljave oči, in še drugih takih lepih reči. Ženin pa zapiše, in se nevesti zagviše: v Lisičjem mestu je en razmesarjen grad. ki se sveti kot trhlât. En travnik spod Snežnika, ki je kamnat od hudika. Lastnina, je pa za Kravja dolina. Eno mlako za s . . . tom ki jo je poverbal za ta starim očetom. Eno mero pšenice na polju, ki bo zrastle o svetem Nikolju. Eno bezgovo drevó, ki ni ne ravno ne krivó. Eno mačko brlavo, eno kokoš ta pravo. En raztrgan firtoh nov, in tristo tigrovih mehov. Ko bi pa nevesto smrt zadela, da bi ona več ne živela, se bo to žlahti nazaj dalo, ali pa iz „šajtergo“* pripeljalo. Od vseh teh reči pa zdaj to pismo govori, in zdraven so pa krive priče tri: Zmèné Boštjan, vina sit vsaki dan. Jeznjè Kovač in Miha Blebetač. To pismo je narejeno, in je takrat storjeno: triindvajsetega februarja, kadar najbolj manka denarja, to je deset dni pred pustom, ko se nosijo klobase k ustom. To pismo je pa pisal ena, dve, tri, to naj vas nič ne skrbi.

* samokolnico.

Številèna uganka.

	15	1	18	16	4	
4			8			9
10			18			23
21	9	18	22	5	16	1
1			5			13
11			16			10
	14	15	16	25	10	

Nadomesti številke okvira s primernimi malimi, one v križu debelotiskane številke pa z velikimi črkami, pa boš našel zelo važno priporočilo in nalogo.

Za pravilno rešitev razpisujemo **dve nagradi** in sicer **dve umetniški sliki**. — Rešitev in imena rešilcev objavimo v prihodnji številki.

TRGOVSKA BANKA D. D.

LJUBLJANA

Dunajska cesta v lastni stavbi.

Kapital in rezerve D 18,300.000

Sprejema denarne vloge
na hranilne knjižice in takojši račun
in jih obrestuje najugodnejše.

Kupuje in prodaja
vrednostne papirje, valute, de-
vize, čeke itd.

Eskontira in vnovčuje
menice, davila, kupone itd.

Izvršuje

izplačila na vas in izsejemski
tržnice.

Daje predujme

na vrednostne papirje in vasko-
vrstno blago.

Posreduje

pri banknih naročilih vestno in
kulturno.

Izdaja

avencija in akreditive.

Finansira

industrijalne, trgovske in obrtne
podjetja.

PODRUŽNICE: Maribor, Novomesto, Rakek, Slovenjgradec,
Slov. Bistrica, Konjice. EKSPOZITURA: Meža - Dravegrad.

TELEFONI: 139, 146, 458.

BRZOJAVI: Trgovska.

Priporočamo vsem rodbinam

Kolinsko cikorijo

izvrsten prídadek za kavo

POZOR!

Dekleta in fanti! Fantin in dekleta!

Kupujte Vaše obleke in druge potrebščine osobito
novosti volnenih, svilnatih, čipkastih rut in šerp za
dekleta v domači trgovini pri

„ČEŠNIKU“

Ljubljana, Lingarjeva ulica

Ker so cene padle, Vas opozarjam pred nakupom!

V zalogi imam blago samo češkega izdelka.

Postrežba poštena!

„EKONOM“

osrednja
gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica št. 7

ima po najnižjih cenah v zalogi
deželne pridelke, krmila,
specerijsko blago
kakor sladkor
v sipi in v
kockah,
petrolej,
kavo, olje,
riž ter razne
vrste prvovrstnega
mli za pranje in ostale
v to stroko spadajoče predmete.

Velika zaloga vseh vrst umetnih
gnojil, modre galice, prvovrstne
strešne opeke in najboljšega
splitskega portland cementa
„SALONA“ (TOUR).